

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ Ν.Ο.Π.Ε. – ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ**

«ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ»

**ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ**

ΟΝΟΜΑ : ΤΟΜΠΡΑ ΔΗΜΗΤΡΑ
ΑΜ : 1340199507671
ΜΑΘΗΜΑ : ΣΥΝΘΕΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : Κος ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

«1.Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

2.Η εκτελεστική λειτουργία ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση.

3.Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια. Οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του Ελληνικού Λαού.» , αρ.26Σ

«1.Η δικαιοσύνη απονέμεται από τα δικαστήρια συγκροτούμενα από τακτικούς δικαστές, που απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία.

2.Οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους και σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος.» , αρ.87Σ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΠΡΟΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	4
1 ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΟΤΙΜΙΑΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΕΞΟΥΣΙΩΝ	8
2 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	10
2.1 Προσωπική ανεξαρτησία των φορέων της δικαστικής εξουσίας	10
2.2 Λειτουργική ανεξαρτησία των φορέων της δικαστικής εξουσίας.....	12
2.3 Αλλοιώσεις της λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστών	13
2.4 Κίνδυνοι που απειλούν την προσωπική ανεξαρτησία του δικαστικού λειτουργού	17
2.5 Παράγοντες που εμποδίζουν την πραγμάτωση της δικαστικής ανεξαρτησίας.....	24
3 ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	29
4 ΠΑΡΑΤΙΘΕΜΕΝΗ, ΣΥΝΑΦΗΣ ΜΕ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ – ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΩΤΑΤΟΥ ΕΙΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ	30
5 ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	40

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης αποτελεί πολλά χρόνια τώρα αντικείμενο ερεύνης, τόσο με εμφανίσεις επιστημονικών μελετών, όσο και με εκδηλώσεις επιστημονικού διαλόγου, που εγκαινιάσθηκε με πρωτοβουλία της Εταιρείας Δικαστικών Μελετών και της Εταιρείας Νομικών Βορείου Ελλάδος. Η προσπάθεια δε αυτή κατέστησε περισσότερο προσιτά και μαθητά πλείστα όσα θέματα της λεπτής αυτής όψεως της δικαστικής λειτουργίας, ενώ πολλά άλλα παρέμειναν απρόσιτα και αμάθητα, λόγω της συναρτήσεως αυτών με τον πέπλο της μυστικότητας της διασκέψεως και της εκεί επιτελούμενης μυσταγωγίας.

Συνυφασμένη και η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης με όλες τις φάσεις της ιστορίας του Έθνους από της ανεξαρτησίας και μετέπειτα, ήταν επόμενο να πραγματοποιηθεί και αυτή σταδιακά, μαζί με τις αντίστοιχες τραυματικές διακυμάνσεις αντανακλαστικές των διχαστικών, δυστυχώς, μεταπτώσεων του πολιτικού της πατρίδας μας βίου. Και ενώ, υπό δημοκρατικό καθεστώς, η διαφύλαξη της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, και κατ' ακρίβεια των δικαστών, θα έπρεπε να είναι καθολικό χρέος με αναβλύζουσα πηγή τις διατάξεις του Συντάγματος, εν τούτοις βάλλεται και αυτή ποικιλοτρόπως από απειράριθμους κοινωνικούς φορείς ποικίλων αποχρώσεων και συμφερόντων, με μια άκρατη και επιπόλαιη κριτική διάθεση, απόρροια μιας καταστροφικής επικρατήσεως ιδεών και πράξεων μέσα σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο πνευματικής συγχύσεως.

ΠΡΟΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Το πρώτο θέμα της μελέτης που ακολουθεί είναι η προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστών με βάση τις σαφείς διατάξεις του Συντάγματος με τις οποίες διασφαλίζεται, αφ' ενός η αποτροπή οποιασδήποτε παρεμβάσεως της νομοθετικής ή εκτελεστικής λειτουργίας κατά την απονομή της δικαιοσύνης-αφού κατά το Σύνταγμα «η δικαιοσύνη απονέμεται από τακτικούς δικαστές που απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία» και «κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους και σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος» (άρθρα 87§§1,2,93§4Σ)-και αφ' ετέρου η εντός αυτής της δικαιοδοτικής λειτουργίας διασφάλιση της δικαστικής κρίσεως από κάθε εξωτερική ή εσωτερική επιρροή, αφού η εκδιδόμενη απόφαση-που πρέπει να είναι «ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένη» (άρθρο 93§3Σ)-στηρίζεται μόνον στον νόμο και στην ελεύθερη κατά κανόνα, εκτίμηση των αποδείξεων, με μόνη εξαίρεση την ενδοδιαδικαστική δέσμευση του δικαστηρίου επί τη βάση της αρχής της ιεραρχίας.

Ως προς το ζήτημα, βέβαια, αν διασφαλίζεται πράγματι η προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών, διατυπώθηκαν βασικές αντιρρήσεις, που αναφέρονται στη διάταξη του Συντάγματος με την οποία ανατίθεται η προαγωγή των Προέδρων και Αντιπροέδρων των ανώτατων δικαστηρίων και του Εισαγγελέως του Αρείου Πάγου στο Υπουργικό Συμβούλιο (άρθρο 90§5Σ). Και ο λόγος είναι ότι αφήνει έκθετη την δικαιοσύνη σε πιέσεις και επεμβάσεις της εκτελεστικής εξουσίας, είτε πραγματικές είτε υποθετικές, ώστε να κλονίζεται το κύρος και η ανεξαρτησία των δικαστών.

Το δεύτερο θέμα, το οποίο πραγματεύεται η συγκεκριμένη προσπάθεια ανάπτυξης και κατανόησης του θεσμού της δικαστικής ανεξαρτησίας, αφορά, αφ' ενός τον θεσμό των προϊσταμένων των δικαστηρίων της ουσίας, και αφ' ετέρου την μισθοδοσία των δικαστών. Και ναι μεν η επιλογή των προϊσταμένων γινόταν μετά από απόφαση του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου, εν τούτοις κατακρινόταν η μεθόδευση αυτή με την αιτιολογία, ότι κάθε κυβέρνηση επεδίωκε, δια του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου, να επιλέγονται πρόσωπα προσκείμενα στην δική της ιδεολογία, και να δημιουργούνται έτσι σχόλια και εικασίες ως προς τον τρόπο επιλογής και κατ' επέκταση ως προς την ανέλεγκτη άσκηση της ανατιθέμενης σε αυτούς διοικητικής αρμοδιότητας, πρακτική που τελικά εγκαταλείφθηκε από την

καθιερωθείσα νέα ρύθμιση, όπως άλλωστε και η μισθοδοσία των δικαστικών, που διετηρείτο σε απαράδεκτα επίπεδα, σύμφωνα με πλειοψηφείσα γνώμη, κατά παράβαση ρητής συνταγματικής διάταξης(άρ.88§2Σ).

Το τρίτο θέμα, το οποίο θα αναφερθεί, είναι το λεπτό ζήτημα της λεγόμενης διασταυρώσεως της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας προς την δικαστική.

Α) έχουν διατυπωθεί απόψεις, όπως «η νομοθετική λειτουργία, έχει γίνει ουσιαστικά εκτελεστική της εκτελεστικής λειτουργίας, αφού η Κυβέρνηση που στηρίζεται στην πλειοψηφία των βουλευτών έχει ουσιαστικά υποταγμένη την νομοθετική λειτουργία κατά τρόπο, ώστε η δικαιοσύνη να αποτελεί την τελική εγγύηση της ελευθερίας» και «δεν μπορεί να υπάρξει ελευθερία, εάν η δικαστική λειτουργία δεν είναι χωρισμένη από την νομοθετική και την εκτελεστική, γιατί μια εκτελεστική λειτουργία παντοδύναμη καθίσταται καταθλιπτική σε βάρος των πολιτών». Χαρακτηριστική είναι η σκέψη του Γεωργίου Μπαλή «κοινή είναι η πεποίθησις ότι από ικανών ετών-και δεν ομιλούμεν μόνον περί των ανωμάλων καθεστώτων-η νομοθετική εξουσία, ακόμη και υπό τον κοινοβουλευτικόν βίον, είχε και έχει εκτραπή των εκ του πνεύματος και του γράμματος του πολιτεύματος διαγραφομένων ορίων». Και με αφετηρία αυτόν τον κύκλο ιδεών, χωρεί η ορθή επίκριση για ανεπίτρεπτες επεμβάσεις της νομοθετικής εξουσίας, τόσο στον χώρο του ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου, όσο και σ' αυτό της διοικήσεως της δικαιοσύνης. Όπως λ.χ. όταν επιδιώκεται η αναδρομική ρύθμιση συγκεκριμένων περιπτώσεων κατά τρόπο, ώστε όχι μόνον να καταργούνται εκκρεμείς δίκες και ταυτοχρόνως να χαρακτηρίζονται ως αποσβεσθείσες οι εν επιδικία απαιτήσεις, αλλά και να ανατρέπονται τελεσίδικες αποφάσεις με την αιτιολογία, ότι τα ενοχικά δικαιώματα δεν προστατεύονται ρητά από το Σύνταγμα. Έφτασε, μάλιστα, η νομοθετική εξουσία στο σημείο, να καθιερώσει ρυθμίσεις έκδηλος αντίθετες όχι μόνο προς το Σύνταγμα, αλλά και προς τις θεμελιώδεις διατάξεις της Συμβάσεως της Ρώμης, για την «προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών ». χαρακτηριστική είναι η επιμεμπτή ρύθμιση, με την οποία αξιώσεις για αποκατάσταση περιουσιακής ζημίας ή για ικανοποίηση ηθικής βλάβης-που προέκυψαν από ποινικά αδικήματα διαπραχθέντα δια του τύπου ή δια ραδιοηλεκτρονικών μέσων-έλαβαν το χρίσμα της αποσβέσεως, σύμφωνα με το άρθρο 45§3 του ν.2172/1993. Σε αυτήν βέβαια την ρύθμιση αντιταχθεί ο Ολομέλεια του Αρείου Πάγου με απόφαση της , σύστοιχη προς την νομολογία του Δικαστηρίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου, με την οποία δέχθηκε την συνταγματική προστασία και των ενοχικών δικαιωμάτων.

B) Ως προς την επέμβαση της εκτελεστικής εξουσίας στην δικαστική, σημαντική είναι η διατυπωθείσα επίκριση κατά την οποία : «στην πατρίδα μας, δυστυχώς, η εκτελεστική εξουσία δεν μπορεί να σεμνύνεται για κοσμία διαγωγή. Αν και ισότιμη, κατά το Σύνταγμα, με την δικαστική εξουσία, με έκδηλη δυσφορία δέχεται πάντοτε στην πράξη τον έλεγχο της δικαιοσύνης, την οποία ενίοτε εκλαμβάνει ή μεταχειρίζεται ως θεραπαινίδα των επιδιώξεων της...καταγγέλλει όμως αυτήν ως Κράτος Δικαστών, όταν οι δικαστικές αποφάσεις δεν συμφωνούν με τις επιθυμίες της, και δεν διστάζει να υποστηρίξει ότι, δικαστήρια είναι μόνο ο δήθεν κυρίαρχος λαός». Είναι επίσης αξιοσημείωτη η άλλοτε διατυπωθείσα παρατήρηση κατά την συζήτηση των περί Δικαιοσύνης άρθρων του Συντάγματος από τον Αρχηγό του νέου τότε Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος : «η διαφύλαξη της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης απαιτεί την διάρρηξη της οποιασδήποτε σχέσεως ανάμεσα στην εκτελεστική εξουσία και τη δικαστική. Όχι μόνον παρέμβασεις δεν επιτρέπεται, αλλά και στην διαμόρφωση του Δικαστικού Σώματος δεν θα πρέπει η εκτελεστική εξουσία να παίζει οποιονδήποτε ρόλο. Θα πρέπει ταυτόχρονα να καταργηθεί ο πατερναλισμός, ο οποίος χαρακτηρίζει σήμερα το Δικαστικό Σώμα. Να τιμηθούν όλοι ανεξαιρέτα οι Δικαστές, νέοι και ηλικιωμένοι». Στην πορεία αυτής της μελέτης δεν πρέπει να ξεχνάει κανείς, ότι αφ' ενός ο Λαός είναι εκείνος που ψήφισε το Σύνταγμα με το οποίο καθιερώθηκαν τα δεσμευτικά όρια των σχέσεων νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας έναντι της δικαστικής, και αφ' ετέρου ότι κατά την σχετική επίσης διάταξη της §3 του άρθρου 1 του Συντάγματος : «Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από τον Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα».

Η σχετικά νεότερη, εξάλλου, γνωμοδότηση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, που αναφέρεται στην σχέση των δύο άλλων λειτουργιών προς την δικαστική, προκάλεσε και πριν και μετά την έκδοση της δηλώσεις με την τυποποιημένη έκφραση ότι «το κοινοβούλιο εκφράζει κατά τον πιο άμεσο τρόπο, από οποιονδήποτε άλλο παράγοντα της πολιτειακής μας οργάνωσης, την λαϊκή κυριαρχία». Ενδεχόμενη, λοιπόν, αυταρχική ή καταχρηστική άσκηση της κρατικής εξουσίας αποτελεί εκδήλωση παρεκτροπής εκ του αντιπροσωπευτικού συστήματος, που αποτελεί έκφραση του δημοκρατικού πολιτεύματος αλλά και εγγύηση της λαϊκής κυριαρχίας. Παρεκτροπής, μάλιστα, από εκείνα και μόνο τα πρόσωπα, τα οποία υποχρεούνται από του ίδιους τους κανόνες του Συντάγματος να συμμορφώνονται προς αυτούς κατά την άσκηση της ανατεθείσης σε αυτά εξουσίας. Έτσι, πράγματι, η υπό των αντιπροσώπων του

Έθνους, εντός μάλιστα του Κοινοβουλίου, επίκριση δικαστικής απόφασης, συνιστά έκδηλη υπέρβαση των συνταγματικών ορίων της δημοκρατικής αρχής ως αρχής της λαϊκής κυριαρχίας, αφού εκλαμβάνεται ή δύναται να εκληφθεί η επίκριση ως απόπειρα επηρεασμού της δικαιοσύνης.

1 ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΟΤΙΜΙΑΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΕΞΟΥΣΙΩΝ

Η συντακτική εξουσία των χωρών με πολιτεύματα διεπόμενα από τη δημοκρατική αρχή υιοθετεί ως αυτονόητη την αντίληψη ότι οι εξουσίες στο κράτος είναι τρεις, όσες ακριβώς κατέγραψε ο Montesquieu, η νομοθετική, η εκτελεστική και η δικαστική, σε αντίθεση με την άμεση θέση της κλασικής θεωρίας, κατά την οποία το κοινοβουλευτικό πολίτευμα διαθέτει τρεις μεν συνιστώσες, από τις οποίες όμως απουσιάζει η δικαστική, λόγω της μηδαμινής της αξίας (Locke).

Η θέση αυτή της σύγχρονης νομικής θεωρίας σχετικά με την αποδοχή της δικαστικής ως μία από τρεις εξουσίες των δημοκρατικά δομημένων κρατών, συντέινει και συντείνει στο να μην αποτελεί, κατά κανόνα, μείζον αντικείμενο προβληματισμού της σύγχρονης συνταγματικής θεωρίας το ζήτημα της ισοτιμίας των συντεταγμένων εξουσιών. Απασχόλησε πάντως την ελληνική θεωρία, επ' εφαρμογή πρόσφατων αποφάσεων του ανώτατου διοικητικού δικαστηρίου της χώρας, σύμφωνα με τις οποίες, η δικαστική εξουσία είναι ισότιμη προς τις δύο άλλες συντεταγμένες εξουσίες του κράτους. Ζήτημα που ερευνήθηκε από την Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας κατά την θεμελίωση της απόφασης του, που εκδόθηκε μετά από άσκηση αναίρεσης εναντίον απόφασης του διοικητικού Πρωτοδικείου, που είχε κάνει δεκτό αίτημα δικαστικών λειτουργών να αναγνωρισθούν και σε αυτούς φορολογικές απαλλαγές θεσπισμένες υπέρ των βουλευτών.

Καθώς στο συνταγματικό χάρτη δεν υπάρχει ρητή αναφορά στην ισοτιμία ή μή των συντεταγμένων εξουσιών, η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας βασίσθηκε στην συνδυασμένη εφαρμογή και συνδυασμένη ερμηνεία συνταγματικών διατάξεων και, συγκεκριμένα, του άρθρου 26Σ (διάκριση των λειτουργιών), του άρθρου 87 παρ.1 (απονομή της δικαιοσύνης από ειδικά, επιφορτισμένα με το έργο αυτό όργανα, τους τακτικούς δικαστές) και του άρθρου 88 παρ.2 (αποδοχές των δικαστικών λειτουργών ανάλογες με το λειτούργημα τους), από τις οποίες συνήγαγε ότι «το Σύνταγμα καθιερώνει ευθέως την αρχή της διακρίσεως των τριών λειτουργιών (...), τις οποίες θεωρεί ισοδύναμες και ισότιμες, αφού μόνο δια της ισοδυναμίας και ισοτιμίας αυτών επιτυγχάνεται η πραγματική και αποτελεσματική διάκριση αυτών, η οποία αποτελεί το βάθρο της οργανώσεως και λειτουργίας της ενιαίας κρατικής εξουσίας και του Κράτους Δικαίου».

Εκπρόσωπος της θεωρίας, σχολιάζοντας επικριτικά αυτή την απόφαση, διατύπωσε την άποψη ότι «η ιδέα της ισοτιμίας αντιφάσκει με το βαθύτερο νόημα του κράτους

δικαίου, διότι αναιρεί, πριν απ' όλα, την αρχή της νομιμότητας με την ευρεία έννοια, η οποία απαιτεί την υποταγή της διοίκησης και του δικαστή στον Νόμο. Η ιδέα της ισοτιμίας περιφρονεί, εξάλλου, κατάφωρα και τη δημοκρατική αρχή, με τη μορφή της λαϊκής κυριαρχίας, διότι εξομοιώνει τη θεσμική και πολιτική βαρύτητα της λαϊκής αντιπροσωπείας με εκείνη της εκτελεστικής και της δικαστικής.(...) Η υπεροχή της νομοθετικής εξουσίας είναι, επομένως, αναγκαία λογική απόρροια της δημοκρατικής αρχής και της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας, που θέλει τη Βουλή, ως τον αμεσότερο και αυθεντικότερο εκφραστή της λαϊκής θέλησης, να προηγείται λογικά και θεσμικά όλων των άλλων οργάνων».

Σημαντικό ερμηνευτικό επιχείρημα υπέρ της ισοτιμίας των συντεταγμένων εξουσιών μπορεί να συναχθεί από το γεγονός, ότι τα συντάγματα δεν διαβαθμίζουν τις συντεταγμένες εξουσίες, όπως δεν τις διαβαθμίζει και το άρθρο 26 του Συντάγματος του 1975. Και ότι η απουσία ρητής διαβάθμισης τους συνηγορεί, κατ' αντιδιαστολή, υπέρ της ισοτιμίας τους.

Ορθότερη είναι, κατά Μαυριά [1], η προσέγγιση που και περιέχει την παραδοχή ότι πράγματι η νομοθετική εξουσία διαθέτει το προβάδισμα-οπωσδήποτε στα κοινοβουλευτικά πολιτεύματα-, και αποδέχεται ότι αυτό δεν έχει σχέση με θεσμική ανωτερότητα της έναντι των άλλων εξουσιών, αλλά με την αδιαμφισβήτητη πολιτική υπεροχή της ως του κατ' εξοχήν αντιπροσωπευτικού σώματος του λαού. Πολιτεύματα στα οποία παρατηρείται, συνήθως, ουσιαστική έκπτωση του ρόλου της εθνικής αντιπροσωπείας, συνδυαζόμενη με απόδοση ιδιαίτερα σημαντικού ρόλου στη δικαστική εξουσία, κατ' εξοχήν δε σε πολιτεύματα όπου υφίσταται κατασταλτικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων και όπου το συνταγματικό δίκαιο εξελίσσεται και, επομένως, κυριαρχείται από τη νομολογία, κυρίως στο ανώτατο επίπεδο της. Οπότε και λόγος για «κυβέρνηση δικαστών».

Εν κατακλείδι, η δικαστική εξουσία ως συντεταγμένη εξουσία είναι θεσμικά ισότιμη των άλλων εξουσιών του κράτους. Συμπέρασμα που ενισχύεται από το ότι το δεύτερο εδάφιο της παρ.3 του άρθρου 26Σ, το οποίο ορίζει ότι οι δικαστικές αποφάσεις εκτελούνται στο όνομα του ελληνικού λαού, πηγή όλων των εξουσιών.

2 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Ως θεσμικά ισότιμη, η δικαστική εξουσία απονέμει δικαιοσύνη χωρίς οι άλλες δύο εξουσίες να μπορούν να παρέμβουν σε ότι άγει στον σχηματισμό δικανικής κρίσης. Είναι, επομένως, κατά την εκτέλεση του έργου της, ανεξάρτητη, ακριβώς δε η ανεξαρτησία της έναντι των δύο άλλων συντεταγμένων εξουσιών διασφαλίζει την ισοτιμία της προς αυτές. Ανεξαρτησία, που όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, απορρέει από την εν γένει αναφορά του άρθρου 1 παρ.3, σύμφωνα με το οποίο «Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα». Σύμφωνα με την αρχή αυτή, οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους. Την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας κατοχυρώνει ρητά το Σύνταγμα στο άρθρο 87 παρ.1 ως λειτουργική και ως προσωπική ανεξαρτησία των φορέων της.

2.1 Προσωπική ανεξαρτησία των φορέων της δικαστικής εξουσίας

Καταρχήν θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς ότι η έννοια της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης είναι έννοια άγνωστη στο Σύνταγμα του 1975. Ο καταστατικός χάρτης γνωρίζει, θεσπίζει και επιχειρεί να διασφαλίσει την ανεξαρτησία των δικαστών και σε ορισμένα σημεία την ανεξαρτησία των δικαστηρίων, δεν αναφέρει όμως, ούτε φυσικά κατοχυρώνει την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης ή της δικαστικής εξουσίας εν γένει. Ο όρος «δικαστική λειτουργία» χρησιμοποιείται στη θεμελιώδη διάταξη για τη διάκριση των εξουσιών. Κατά το άρθρο 26 παρ.3, όπως έχει προαναφερθεί η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια, οι αποφάσεις των οποίων εκτελούνται στο όνομα του Ελληνικού Λαού. Κατά το πρώτο σκέλος της, η παρ.3 του άρθρου 26 επαναλαμβάνεται στο άρθρο 87 παρ.1, σύμφωνα με το οποίο, την δικαιοσύνη απονέμουν δικαστήρια συγκροτούμενα από δικαστές, που απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία. Και υπό την προσωπική και υπό την λειτουργική της μορφή, η ανεξαρτησία ανήκει λοιπόν στους δικαστές και όχι στην δικαιοσύνη.

Η έννοια της προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών συνάγεται από πλειάδα διατάξεων, που περιέχονται σε άρθρα του Συντάγματος, τα οποία εντάσσονται στο κεφάλαιο δικαστική εξουσία και στο πλαίσιο της αρχής της αυτοδιοίκησης της δικαιοσύνης και αφορούν **α.** τον διορισμό των δικαστών με προεδρικό διάταγμα, σύμφωνα με νόμο που ορίζει τα προσόντα και την διαδικασία επιλογής τους, **β.** την

ισοβιότητα, γ. την προαγωγή, τοποθέτηση, απόσπαση και μετάταξη με διάταγμα, που εκδίδεται μετά από απόφαση ανώτατου δικαστικού συμβουλίου, δ. την άσκηση πειθαρχικής εξουσίας εναντίον τους από συμβούλια, που συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές, ε. την απαγόρευση να παρέχουν κάθε άλλη μισθωτή υπηρεσία και να ασκούν οποιοδήποτε επάγγελμα, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, που περιοριστικά ορίζονται στον καταστατικό χάρτη, στ. την απαγόρευση ανάθεσης σε αυτούς διοικητικών καθηκόντων και τέλος την αναλογία των αποδοχών τους προς το λειτούργημα τους, όπως ρητά ορίζεται στο Σύνταγμα.

Ένα ζήτημα που απασχόλησε έντονα τον δημόσιο βίο και την θεωρία τα τελευταία χρόνια, αφορά την επιλογή των προεδρείων των ανώτατων δικαστηρίων. Η προκριθείσα από τον συντακτικό νομοθέτη λύση διατήρησε τον κανόνα, ότι οι προαγωγές στις θέσεις του Προέδρου και του Αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται μετά από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, με επιλογή μεταξύ των μελών του αντίστοιχου ανώτατου δικαστηρίου.

Ως προς το ζήτημα της επιλογής των προέδρων, Διοικητική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου είχε κρίνει, με την απόφαση της 14/1988 : α. ομόφωνα, ότι η επιλογή της ηγεσίας του Αρείου Πάγου και της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου από εκλεκτορικό σώμα θα αποτελούσε τη χειρότερη λύση και έπρεπε να αποκλεισθεί. β. κατά πλειοψηφία, με μειοψηφία μεταξύ των δέκα αρχαιότερων αρεοπαγιτών. γ. κατά πλειοψηφία ότι η επιλογή του Προέδρου του Αρείου Πάγου έπρεπε να γίνεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας μεταξύ των τριών αρχαιότερων Αντιεισαγγελέων και των τριών αρχαιότερων Αντιπροέδρων του Αρείου Πάγου.

Κατά δεύτερο λόγο, την Διοικητική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, απασχόλησε το ζήτημα του κοινοβουλευτικού ελέγχου, όταν αναφέρεται σε δικαιοδοτική κρίση δικαστικών οργάνων. Με την απόφαση της 9/1998 έκρινε ότι, κατ' εφαρμογή του άρθρου 26 του Συντάγματος και 66επ. του Συντάγματος και του Κανονισμού της Βουλής, ο κοινοβουλευτικός έλεγχος δεν είναι επιτρεπτός σε αυτή την περίπτωση. Επίσης με την απόφαση της 8/1998 έκρινε ότι, δημόσιο εγκώμιο ή επίκριση συγκεκριμένης δικαστικής απόφασης από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, μπορεί να εκληφθεί ως απόπειρα επηρεασμού και ότι ενέχει εξ αντικειμένου επέμβαση στην «προσωπική ανεξαρτησία» των δικαστών, ιδίως όταν αφορά εκκρεμή υπόθεση. Τέλος με την απόφαση της 11/1998 έκρινε ότι, για την μεταβολή του αριθμού των

οργανικών θέσεων των μελών του Αρείου Πάγου και της Εισαγγελίας του δεν απαιτείται σύμφωνη ή απλή γνώμη της Ολομέλειας του.

2.2 Λειτουργική ανεξαρτησία των φορέων της δικαστικής εξουσίας

Τα άρθρα 87επ. του Συντάγματος δημιουργούν ένα πλέγμα θεσμικών εγγυήσεων με το οποίο περιβάλλουν τους δικαστές, ώστε να κατακτήσουν και διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους. Και ενώ η προσωπική ανεξαρτησία τους επιτυγχάνεται με την σχεδόν πλήρη αυτοδιοίκηση του δικαστικού σώματος και τον αποκλεισμό πολιτικών και κοινωνικών παρεμβάσεων στην υπηρεσιακή κατάσταση των δικαστικών, η λειτουργική ανεξαρτησία αποβλέπει στην αυτοτέλεια της δικαστικής εξουσίας, στην αποδέσμευση της από εντολές και επεμβάσεις των νομοθετικών και διοικητικών οργάνων.

Η προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών αν και αποτελεί μείζον θέμα της σύγχρονης νομικής πραγματικότητας, ως προς τις επιμέρους πτυχές και εκφάνσεις της μπορεί να παρατηρηθεί ότι, αν διατυπώνονται παράπονα και ασκείται οξύτατη κριτική για τον τρόπο επιλογής των δικαστικών λειτουργών, τούτο δεν πρέπει να οφείλεται στην ανεπάρκεια και τα κενά των θεσμικών εγγυήσεων. Οι προβλέψεις του Συντάγματος είναι διεξοδικές και κατηγορηματικές και συνθέτουν ένα ικανοποιητικό σύνολο. Αν μάλιστα παρατηρήσει κανείς τι κατάσταση επικρατεί σε άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, θα διαπιστώσει ότι οι θεσμοθετημένες επεμβάσεις των φορέων πολιτικής εξουσίας στον διορισμό και την υπηρεσιακή εξέλιξη των δικαστών είναι πιο έντονες. Φαίνεται ότι πολλές φορές η προσωπικότητα των προσώπων που διορίζουν, αλλά και διορίζονται στο δικαστικό αξίωμα προσφέρει πολυτιμότερες υπηρεσίες στη δικαιοσύνη και στην ανεξαρτησία της από ό,τι οι πανηγυρικές διακηρύξεις στα συνταγματικά κείμενα.

Η λειτουργική πλευρά της ανεξαρτησίας τονίζει τον αυτόνομο και διακεκριμένο ρόλο της δικαστικής εξουσίας έναντι της νομοθετικής και της εκτελεστικής. Με τους όρους του Συντάγματος, η ανεξαρτησία απέναντι στη νομοθετική εξουσία βρίσκει την ύψιστη έκφραση της στο άρθρο 93 παρ. 4, σύμφωνα με το οποίο : « Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμους, το περιεχόμενο των οποίων αντίκειται στο Σύνταγμα.». Η υποχρέωση παραμερισμού των αντισυνταγματικών νόμων προϋποθέτει τον πλήρη δικαστικό έλεγχο της συνταγματικότητας όλων των κανόνων δικαίου. Ο δικαστής αποκτά εδώ ένα ισχυρό όπλο και καλείται να εξασφαλίσει την

πιστή τήρηση του Συντάγματος. Το ζήτημα του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων είναι οπωσδήποτε μεγάλο και δεν επιδέχεται συνοπτική αξιολόγηση. Σε έναν πρόχειρο απολογισμό όμως, θα μπορούσε να πει κανείς ότι έχουμε παραδείγματα και τολμηρών και απογοητευτικών αποφάσεων. Ίσως αυτό, όπως παραδέχονται πολλοί μελετητές της συνταγματικής θεωρίας, είναι αναπόφευκτο σε ένα σύστημα διάχυτου και συγκεκριμένου ελέγχου της συνταγματικότητας, όπως είναι το δικό μας. Βλέποντας όμως, την χρήση του Συντάγματος και κυρίως των ατομικών δικαιωμάτων από τα δικαστήρια, παρατηρεί κανείς την τάση αυστηρής μέχρι άτεγκτης τηρήσεως της αρχής της ισότητας, η οποία δεν συνοδεύεται από ανάλογη ευαισθησία κατά τον έλεγχο της προσωπικής ελευθερίας. Τα δικαστήρια δεν διστάζουν να επεκτείνουν ευνοϊκές ρυθμίσεις και να επανορθώνουν τις νομοθετικές αδικίες, αποκαθιστώντας την ίση μεταχείριση των πολιτών. Διστάζουν όμως να αποκηρύξουν θεσμούς που προσβάλλουν την ελευθερία του ατόμου.

Στην ανεξαρτησία των δικαστών απέναντι στην εκτελεστική εξουσία αποβλέπει το άρθρο 87 παρ.2 του Συντάγματος, σύμφωνα με το οποίο, οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων του οφείλουν να υπακούουν μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους. Άρα οφείλουν αγνοήσουν οποιεσδήποτε αποφάσεις και εντολές προέρχονται από την εκτελεστική εξουσία.

Η ανεξαρτησία αναδεικνύεται όμως και μέσα στους κόλπους της δικαστικής εξουσίας. Ο αποκλειστικός προσανατολισμός της δικαστικής κρίσεως στο Σύνταγμα και στους νόμους κατά το άρθρο 87 παρ.2 σημαίνει ότι, οι αποφάσεις των ανώτερων δικαστηρίων δεν δεσμεύουν τα κατώτερα δικαστήρια. Στην δική μας έννομη τάξη δέσμευση από δικαστικές αποφάσεις νοείται μόνο στα πλαίσια της ίδιας υποθέσεως και μέσα από τα στενά όρια του δεδεδειμένου. Η νομολογία των ανώτερων και ανώτατων δικαστηρίων μπορεί να επηρεάζει και να καθοδηγεί, αλλά δεν καθλώνει, ούτε υποχρεώνει σε συμμόρφωση τα κατώτερα δικαστήρια. Μηχανισμό που προωθεί την ανεξαρτησία συνιστά ακόμη το δικαίωμα μειοψηφίας, η γνώμη της οποίας δημοσιεύεται υποχρεωτικά στο κείμενο της δικαστικής αποφάσεως.

2.3 Αλλοιώσεις της λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστών

Οι ανωτέρω σκέψεις δικαιολογούν, ίσως το συμπέρασμα ότι η λειτουργική ανεξαρτησία θεσπίζεται και κατοχυρώνεται επαρκώς με κατηγορηματικές διατάξεις

στο επίπεδο του Συντάγματος. Τούτο όμως, δεν σημαίνει ότι, ικανοποιητική είναι η ανεξαρτησία, την οποία πράγματι έχουν και την οποία επιδεικνύουν οι δικαστές σήμερα. Και σε αυτό το σημείο ακριβώς, υπάρχει αισθητή απόσταση μεταξύ του Συντάγματος και της καθημερινής συνταγματικής πραγματικότητας.

Για να εντοπίσει κανείς, όμως, που απειλούν και ως ένα βαθμό νοθεύουν την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, πρέπει να συνειδητοποιήσει ποίους σκοπούς εξυπηρετεί και για ποίους λόγους προβλέπεται η δικαστική ανεξαρτησία. Την απάντηση στο ερώτημα αυτό δίνει μάλλον, για άλλη μια φορά, το άρθρο 87Σ. Σύμφωνα με το άρθρο 87Σ ο δικαστής καλείται να επιλύσει τη διαφορά που άγεται ενώπιον του με μοναδικούς γνώμονες το Σύνταγμα και τους νόμους. Κατά την επιγραμματική έκφραση του νομικού Karl August Betterman, ο δικαστής είναι ανεξάρτητος, στο μέτρο που αποφασίζει ως αμερόληπτος τρίτος και ουδέτερος κριτής μία συγκεκριμένη υπόθεση. Η δε απόφαση του είναι προϊόν νομικών συλλογισμών, προκύπτει από τον νόμο και προσανατολίζεται αποκλειστικά στο δίκαιο. Μόνο στον νόμο, δηλαδή στο σύνολο των γραπτών και άγραφων κανόνων δικαίου, καταφεύγει ο δικαστής και αποφεύγει κάθε άλλη εκδοχή, ιδέα και ιδεολογία. Η εξασφάλιση του προσανατολισμού στο δίκαιο και ο αποκλεισμός ξένων επιδράσεων κατά τη δικαιοδοτική κρίση είναι το νόημα και ο σκοπός της δικαστικής ανεξαρτησίας, γνώμη που πρώτος διατύπωσε ο μεγάλος φιλόσοφος και δικαστής Montesquieu, αποκαλώντας τον δικαστή «στόμα του νόμου» και την δικαστική εξουσία «αθέατη και ασήμαντη, κατά κάποιο τρόπο μηδαμινή».

Παρ' όλα αυτά, η σύγχρονη τάση είναι να διαγράφεται η εικόνα του δικαστή ως πολιτικά και κοινωνικά προβληματισμένου ατόμου, που δεν τέμνει τόσο ή μόνο την συγκεκριμένη διαφορά μεταξύ των διαδίκων, αλλά επιλύει μέσα από αυτή πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αντιθέσεις. Καλείται ο δικαστής να αναλάβει πρωτοβουλίες, να αναπτύξει την πολιτική και κοινωνική του συνείδηση, να λάβει κοινωνικά αποδεκτές αποφάσεις, να αποβάλει το άχαρο ένδυμα του ουδέτερου κριτή, να εγκαταλείψει τον γυάλινο κόσμο του και να ζυμωθεί μέσα στην κοινωνία μας. Εξωθείτε να διορθώσει λάθη και να επανορθώσει αδικίες. Λάθη στα οποία υπέπεσαν, και αδικίες, τις οποίες διέπραξαν οι φορείς της λαϊκής εντολής. Αποκηρύσσεται, κατά κάποιο τρόπο, ο απαθής θεατής και προκρίνεται ο δικαστής-μέτοχος των κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων. Περιφρονείται ο νομικός τεχνοκράτης και προτάσσεται ο κοινωνικός μεταρρυθμιστής.

Αυτή η εικόνα του σύγχρονου δικαστή, ωστόσο, μάλλον απέχει από τον πραγματικό ρόλο του δικαστή, του επιφορτισμένου με το έργο να αποδίδει δικαιοσύνη αμερόληπτα και χωρίς εξωτερικές επιρροές. Πραγματικά ανεξάρτητος είναι ο ουδέτερος δικαστής, εκείνος που δεν υποκύπτει σε κοινωνικές και πολιτικές πιέσεις. Γιατί η λειτουργική ανεξαρτησία δεν κινδυνεύει τόσο από επεμβάσεις της κάθε λογής εξουσίας, όσο από τις άλλοτε εύσχημες και άλλοτε φορτικές, πάντοτε όμως δραστικές πιέσεις των πολιτικών δυνάμεων, που ως διάδικοι σε πολιτικές ή ποινικές δίκες επιθυμούν να προασπίσουν το δημόσιο συμφέρον και το όφελος του λαού, και των κοινωνικών ομάδων, που ενδιαφέρονται για την προάσπιση των συμφερόντων τους. Το ζητούμενο δεν είναι πλέον ο αυστηρός δικανικός συλλογισμός, αλλά η εξεύρεση λύσεων με τις λιγότερο επώδυνες πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις, πράγμα που σε καμία, τελικά, περίπτωση δεν συνιστά το απαιτούμενο από τον δικαστή έργο.

Λειτουργικά ανεξάρτητος παραμένει ο δικαστής, που αποστασιοποιείται από τους κάθε λογής κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες, εκείνος που τηρεί αποστάσεις από τις πολιτικές δυνάμεις και τις κοινωνικές ομάδες. Είναι, φυσικά, όπως όλοι μας πολίτης και φορολογούμενος, εργαζόμενος, μισθωτής κατοικίας και καταναλωτής και έχει τις πολιτικές του προτιμήσεις και θίγεται από τις οικονομικές εξελίξεις. Εξελίξεις από τις οποίες μπορεί να μείνει ανεπηρέαστος, μόνον, εφόσον προσανατολίζει την δικαιοδοτική του κρίση αποκλειστικά στο δίκαιο και τον νόμο.

Ο προσανατολισμός αυτός, όμως, γίνεται ολοένα και δυσκολότερος. Ο σύγχρονος νομοθέτης δεν βοηθά σε αυτό, αλλά δυσχεραίνει το έργο του δικαστή, αναγκάζοντας τον να προσφεύγει σε λεπτές σταθμίσεις και αξιολογήσεις. Η νομοθεσία εμφανίζει στις ημέρες μας έναν περίεργο και ιδιαίτερα περίπλοκο χαρακτήρα. Είναι πληθωριστική, ευμετάβλητη και αόριστη, διάστικτη με γενικές εξουσιοδοτήσεις προς τη διοίκηση, αποσπασματική και συχνά αντιφατική. Στην προσπάθεια της να ρυθμίσει όλες τις πιθανές περιπτώσεις, καταφεύγει σε γενικές, σε γενικότατε ρήτρες και χρησιμοποιεί πολλές αόριστες και συνθηματικές έννοιες, που απαιτούν όχι απλώς ερμηνεία, αλλά αποκρυπτογράφηση. Και σε αυτή την περίπτωση είναι λογικό, εφόσον ο δικαστής δεν βρίσκει στήριγμα στον νόμο, να αξιολογεί με βάση τις δικές του αντιλήψεις και πεποιθήσεις. Έτσι, θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι, η αλλοίωση της ανεξαρτησίας ως ουδετερότητας επέρχεται μέσω της αναπότρεπτης αναφοράς στις κρατούσε κοινωνικές αντιλήψεις, προκειμένου να εφαρμοσθούν οι αόριστες νομοθετικές έννοιες.

Τέλος, θίγοντας την πολιτική ουδετερότητα του δικαστή, δεν χωρεί καμία αμφιβολία ότι, το Σύνταγμα καταδικάζει τον δικαστή σε πολιτική αδράνεια. Του απαγορεύει απολύτως τις οποιεσδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ πολιτικών κομμάτων και του στερεί το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία, σύμφωνα με τα άρθρα 29 παρ.3Σ και 23 παρ.2Σ. Αποκλείει την ανακήρυξη του δικαστή ως υποψηφίου βουλευτή και την συμμετοχή του στην Κυβέρνηση, σύμφωνα με τα άρθρα 55 και 83 παρ.2 και 89 παρ.4, με την εξαίρεση που εισήγαγε η αναθεώρηση του 1986, επιτρέποντας σε ακραίες περιπτώσεις την ανάθεση σχηματισμού κυβέρνησης σε έναν από τους Προέδρους των τριών ανώτατων δικαστηρίων για την διενέργεια εκλογών, αρ.37 παρ.3.

Η ανάγκη της πολιτικής ουδετερότητας του δικαστή, βέβαια, δεν ήταν δυνατόν να μην βρει πολέμιους από το σύνολο των νομικών θεωρητικών και να μην αμφισβητηθεί. Ωστόσο, η σημασία της δεν εξαντλείται στη θεσμική αποχή του δικαστή από πολιτικές εκδηλώσεις. Πολιτικά ουδέτερος οφείλει να είναι ο δικαστής κατά την άσκηση του δικαιοδοτικού του έργου. Διαφορετικά, οι συνταγματικές εγγυήσεις και δεσμεύσεις χάνουν το νόημα τους.

Ζήτημα ανακύπτει σχετικά με το πόση ουδετερότητα μπορεί να επιδείξει ο δικαστής, όταν καλείται να επιλύσει διαφορές με έντονο το στοιχείο της πολιτικής αντιπαραθέσεως. Είναι δεδομένο ότι, τα δικαστήρια αντιμετωπίζουν συχνά υποθέσεις με μεγάλη πολιτική φόρτιση. Για παράδειγμα εξετάζουν την συνταγματικότητα του νόμου, που αλλάζει την διάρθρωση των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, οριοθετούν την οικονομική ελευθερία με αφορμή δυναμικές παρεμβάσεις του κράτους στον ιδιωτικό τομέα ή ασχολούνται με τις θεμελιώδεις αρχές του Εθνικού Συστήματος Υγείας. Σε αυτήν την περίπτωση, η θέση των δικαστών είναι εξαιρετικά δύσκολη. Και αυτό γιατί, κινδυνεύουν να κατηγορηθούν σε κάθε περίπτωση. Είτε για υπερβολική εύνοια προς τους κρατούντες, είτε για περιφρόνηση της λαϊκής βουλήσεως.

Η ολοκληρωτική αποδοχή της αρχής του κράτους δικαίου, με άλλες λέξεις η υπαγωγή κάθε φαινομένου εξουσίας σε κανόνες δικαίου, έχει το κόστος της. Επιτρέπει και επιβάλλει τον έλεγχο της τηρήσεως αυτών των κανόνων από τον φυσικό φορέα του ελέγχου, που δεν μπορεί να είναι άλλος από τον δικαστή. Όπου και όταν κατοχυρώνεται το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, εκεί και τότε ασκείται δικαστικό έλεγχος των πολιτικών αποφάσεων. Κανείς δεν διανοείται φυσικά να περιορίσει την πρόσβαση στα δικαστήρια, για να ανακτήσει η πολιτική εξουσία

περιθώρια ελεύθερης, δηλαδή νομικά αδέσμευτης δράσεως. Το κέρδος από την επικράτηση της αρχής του κράτους δικαίου είναι αναμφισβήτητα μεγάλο. Υπάρχει, όμως, και το αντίστοιχο κόστος, που οφείλουμε να καταβάλουμε, όχι με την αναγνώριση ενός «κράτους των δικαστών», αλλά με την ενίσχυση του ρόλου της δικαστικής λειτουργίας.

2.4 Κίνδυνοι που απειλούν την προσωπική ανεξαρτησία του δικαστικού λειτουργού

Από την στιγμή που μια μεγάλη μερίδα πολιτών πιστεύει ότι, η απονομή της Δικαιοσύνης δεν είναι ανεξάρτητη από επιρροές και επεμβάσεις, τότε αντικειμενικά η ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης ως λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος είναι κλονισμένη. Βέβαια, η παραδοχή του γεγονότος αυτού, δεν στηρίζεται σε στατιστικά στοιχεία, αλλά είναι βασισμένη στην κοινωνική εμπειρία και μερικές ισχυρές ενδείξεις.

Μια τέτοια ένδειξη αποτελεί μια έρευνα του καθηγητή της Παντείου Δασκαλάκη, με θέμα : «πως ασκούν το λειτούργημα τους οι δικαστές και οι εισαγγελείς». Η έρευνα αυτή έδειχνε ότι το 47,7% των ελλήνων πίστευε πως ο δικαστής δεν είναι αδέκαστος ενώ το 59,8% υποστήριζε πως δεν είναι ούτε ανεξάρτητος από την πολιτική εξουσία. Αντίθετα στατιστικές και κοινωνιολογικές έρευνες στο εξωτερικό δείχνουν ότι μέσα στην γενικότερη κρίση των θεσμών, το κοινό έχει περισσότερη εμπιστοσύνη στη δικαστική εξουσία παρά στην νομοθετική ή την εκτελεστική.

Ο σκοπός αναζήτησης της πραγματική υπάρξεως δικαστικής ανεξαρτησίας είναι μάλλον διπλός. Α) γιατί, κατά μία γνώμη, όλοι οι παράγοντες απονομής της Δικαιοσύνης, έχουν καθήκον να ερευνούν αλλά και να αναμετρούνται προσωπικά με τους θεμελιώδεις όρους ύπαρξης και άσκησης του λειτουργήματος, που διάλεξαν και στο οποίο αναλώνουν την ζωή τους, δηλαδή την απονομή της Δικαιοσύνης, και Β) γιατί είναι αναγκαίος ο συγκεκριμένος και όχι ο θεωρητικός και αφηρημένος προσδιορισμός των όρων και προϋποθέσεων αυτών από τους ίδιους τους συλλειτουργούς της. Και οι δικηγόροι μαζί με τους δικαστικούς λειτουργούς συμμετέχουν σε αυτή τη δικαιοδοτική διαδικασία και είναι συνυπεύθυνοι σε μεγάλο βαθμό για την εύρυθμη λειτουργία της Δικαιοσύνης.

Καταρχήν η προσωπική ανεξαρτησία του δικαστικού λειτουργού συνοψίζεται στο ότι, οι δικαστές και οι εισαγγελείς κατά την άσκηση των δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων τους έχουν αυτοτέλεια κρίσεως, υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους και δεν δεσμεύονται από διαταγές ή οδηγίες οιασδήποτε. Η ανεξαρτησία αυτή κατοχυρώνεται με συνταγματικές και νομοθετικές εγγυήσεις (αρ.87 και 88Σ) για ασφαλή επαγγελματική σταδιοδρομία-με τον θεσμό της ισοβιότητας-και για ομαλή υπηρεσιακή εξέλιξη, με την αυτοδιοίκηση του δικαστικού Σώματος, μέσω των αποφάσεων του ΑΔΣ πολιτικής και ποινικής Δικαιοσύνης. Εξασφαλίζεται δε με αποδοχής ανάλογες προς το λειτούργημα τους.

Η ανεξαρτησία του δικαστή κινδυνεύει στον τόπο μας από πολύμορφες και ποικίλες επεμβάσεις, που εκδηλώνονται κυρίως-αλλά όχι μόνον-με τις δυσμενείς μεταθέσεις, τις πειθαρχικές διώξεις, τις καθυστερήσεις προαγωγών, τις άμεσες ή έμμεσες πιέσεις παραγόντων εκτελεστικής, αλλά και δικαστικής εξουσίας να «προσεχθούν» υποθέσεις, συνήθως ιδιαίτερου κυβερνητικού ενδιαφέροντος, τις «ειδικές συνθέσεις».

Η προσωπική ανεξαρτησία του δικαστικού λειτουργού κινδυνεύει άμεσα και απειλείται από την δράση και την επέμβαση τριών παραγόντων : α) του Κράτους, β) των διαδίκων και γ) των οργανωμένων κοινωνικών συμφερόντων.

Οι τρεις αυτές δυνάμεις ενοχλούνται από το ελεγκτικό έργο του δικαστή και για αυτό προσπαθούν να περιορίσουν την ελευθερία του. Και δικαστική ανεξαρτησία δεν είναι άλλο από τη σχέση-διαφορετική κάθε φορά-ανάμεσα στην ελευθερία και την δέσμευση του δικαστή.

Α) Αναφερόμενοι στους κινδύνους που απορρέουν από το Κράτος, θα εννοούσε κανείς όχι τόσο την νομοθετική και εκτελεστική εξουσία χωριστά, αλλά το σύγχρονο κρατικοδιοικητικό μηχανισμό, που απομακρύνεται όλο και περισσότερο από το αυτοπροσδιοριζόμενο με γενικούς και αφηρημένους κανόνες «κράτος δικαίου», όπου ο κυρίαρχος λαός δεν είναι παρά πλάσμα μιας παρωχημένης φιλελεύθερης ιδεολογίας, και όπου οι αντιπρόσωποι του αντιπροσωπεύουν περισσότερο τις κομματικές γραφειοκρατίες από τις οποίες προέρχονται και όχι τον ίδιο τον λαό, όπου το κοινοβούλιο έχασε από καιρό την κύρια λειτουργία του μέσα στο σύστημα της διάκρισης των εξουσιών. Δεν νομοθετεί πλέον πρωτογενώς, ούτε ελέγχει φυσικά την εκτελεστική εξουσία και υπάρχει μια υπερδιόγκωση του ρόλου του Εκτελεστικού σε βάρος του Νομοθετικού Σώματος.

Αναγκαία συνέπεια αυτής της κυριαρχίας του κρατικοδιοικητικού μηχανισμού είναι ότι, την θέση του τυπικού νόμου παίρνει η διοικητική πράξη, η κανονιστική

υπουργική απόφαση, η διοικητική ρύθμιση με ΤΛΧ, με αποτέλεσμα μια αναφαινόμενη κάμψη της αρχής της νομιμότητας και εξασθένηση εγγυημένων ατομικών δικαιωμάτων.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο αποδεσμεύονται ολοένα και περισσότερο αδιαφανείς μηχανισμοί ανεξέλεγκτης δράσης, όπως δείχνουν διάφορα εκφυλιστικά φαινόμενα(υποκλοπές τηλεφωνικών συνδιαλέξεων κλπ).

Και είναι φυσικό αυτός ο κρατικοδιοικητικός μηχανισμός, στενά συνδεδεμένος με ισχυρά συμφέροντα της αγοράς να πιέζει κάθε φράγμα, κάθε φύλακα των ατομικών δικαιωμάτων και της ίδιας της αρχής της νομιμότητας, όπως είναι η Δικαιοσύνη και η ανεξαρτησία της κρίσεως του δικαστή και η αμερόληπτη δικαστική συνείδηση.

Παράδειγμα της χρησιμοποίησης της Δικαιοσύνης από τον κρατικοδιοικητικό μηχανισμό για την προσωρινή ρύθμιση σειράς κοινωνικών και συνδικαλιστικών προβλημάτων, που χρήζουν πολιτικών λύσεων και όχι δικαστικών διευθετήσεων αποτελούσε η παρατεινόμενη κρίση της ΓΣΕΕ.

Η ανάθεση στους δικαστές έργων, που προϋποθέτουν περισσότερο υπαλληλική εξάρτηση παρά δικαστική ανεξαρτησία, υπονομεύει την εμπιστοσύνη των πολιτών στην αδέσμευτη δικαστική κρίση.

Γιατί, όπως είχε επισημάνει παλαιότερα ο Βεγλερής σχετικά με τις 1470 και 1471/77 αποφάσεις της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, η εκτίμηση των κατάλληλων μέσων, για να ικανοποιηθούν ανάγκες και διευθετηθούν σχέσεις σε μια κοινωνία πολλαπλή σε τάξεις δεν είναι ορθό να μεταφέρεται στον τελικό έλεγχο των δικαστών και μάλιστα των ανώτατων και γηραιότερων από αυτούς.

Β) Πέρα, όμως, από τους κινδύνους που ελλοχεύουν από τον σύγχρονο κρατικοδιοικητικό μηχανισμό, η ελευθερία και η ανεξαρτησία της δικαστικής κρίσης κινδυνεύει από την δράση των διαδίκων.

Και μιλώντας για ανάγκη ανεξαρτησίας των δικαστών έναντι των διαδίκων εννοείται αυτή, τόσο έναντι του αντικειμένου της διαφοράς, όσο και έναντι των προσώπων των διαδίκων. Τυπικά αυτό επιτυγχάνεται με τον θεσμό της εξαιρέσεως. Με αυτόν κατοχυρώνεται η αρχή του νόμιμου δικαστή και ταυτόχρονα εξασφαλίζεται η αμεροληψία και το αμέτοχο στην δικαζόμενη υπόθεση.

Είναι φανερό ότι το άρθρο 52 του ΚπολΔ, το οποίο αναφέρεται στις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορούν δικαστές, εισαγγελείς και υπάλληλοι της γραμματείας να προτείνουν την εξαίρεση τους από συγκεκριμένη δίκη, καλύπτει μόνο τους ορατούς

κινδύνους. Εδώ εντάσσεται κυρίως η συμπεριφορά των πελατών και δικηγόρων απέναντι στην ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργιών.

Στο σημείο αυτό η ευθύνη του δικηγόρου στην εδραίωση ή την νόθευση του κύρους της Δικαιοσύνης και του αδέκαστου των δικαστικών λειτουργιών είναι τεράστια, καθώς μάλιστα, όπως ορθά έχει παλαιότερα επισημανθεί από την Ένωση Δικαστών και Εισαγγελέων, ότι από την στιγμή που οι «ψίθυροι» και οι υπαιτιγμοί για εξαρτημένη απονομή της δικαιοσύνης παίρνουν «επιδημικές διαστάσεις», το κακό έχει συντελεσθεί.

Γ) Πολύ πιο επικίνδυνες-γιατί δεν αντιμετωπίζονται-είναι οι πιέσεις των κοινωνικών δυνάμεων επάνω στην δικαστική συνείδηση και ελευθερία.

Στις δυνάμεις αυτές υπάγονται τα πολιτικά κόμματα, οι επαγγελματικές ενώσεις, τα συνδικάτα, η εκκλησία, ο τύπος, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα συνασπισμένα οικονομικά συμφέροντα.

Όλοι αυτοί οι θεσμοί, που αποτελούν ταυτόχρονα και «εστίες εξουσίας», χρησιμοποιούν διηθητικούς μηχανισμούς και ποικίλες μεθοδεύσεις, κατάλληλες να επιτύχουν έμμεση χειραγώγηση και να ασκήσουν έντονη πίεση στην δικαστική συνείδηση και ανεξαρτησία.

Βέβαια, πρέπει να διευκρινιστεί, ότι η συνταγματικά κατοχυρωμένη αυτοτέλεια της δικαστικής κρίσης δεν σημαίνει ότι η θέληση του δικαστή είναι κοινωνιολογικά απροσδιόριστη. Ο δικαστής ζει και κινείται μέσα στις συγκεκριμένες κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, δέχεται τις επιδράσεις τους. Δεν είναι απαθής θεατής. Είναι αντικειμενικός και αμερόληπτος, αλλά όχι και ουδέτερος στις κοινωνικές εξελίξεις, στις αδικίες και στην ανισότητα. Είναι φρουρός των ατομικών δικαιωμάτων και των συνταγματικών ελευθεριών και όχι απλώς «φρουρός της καθεστώσης τάξης».

Παλαιότερα, βέβαια, το κράτος και η δικαστική εξουσία εθεωρούντο φρουροί της καθεστώσης τάξεως και αυτήν εξέφραζαν το Σύνταγμα και οι θεμελιώδεις νόμοι. Για αυτό και ο Σβώλος υποστήριζε ότι, ο δικαστής όχι απλώς ζει εντός της εποχής και της κοινωνίας του αλλά και εντός των επικρατουσών ιδεών.

Σήμερα, όμως, το Σύνταγμα δεν εκφράζει στατικά μόνο τη θέληση των κρατούντων, είναι και έκφραση ισορροπίας του συγκεκριμένου συσχετισμού κοινωνικοπολιτικών δυνάμεων διαμέσου της κυρίαρχης θέλησης, που το θεσπίζει. Και η σχετική αυτονομία της κρατική εξουσίας σε συνδυασμό με ιστορικό-εξελικτική ερμηνεία των συνταγματικών διατάξεων έχουν μεταβάλει τη θέση του δικαστή στο όλο συνταγματικό και κοινωνικό πλαίσιο.

Για αυτό και χρόνια τώρα, και μετά από αυτή την μεταστροφή του συνταγματικοπολιτικού πλαισίου, υποστηρίζεται ότι, ο δικαστής οφείλει να εκδίδει «κοινωνικά αποδεκτές αποφάσεις», ενώ σε προγενέστερο Διεθνές Συνέδριο για τα «MINIMUM STANDARDS της δικαστικής ανεξαρτησίας» χρησιμοποιήθηκε ο όρος «κοινωνικοποίηση» της δικαστικής δραστηριότητας. Το όλο πρόβλημα συνδέθηκε με τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων από το ΑΠ και τους λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος-που δικαιολογούν εξαιρέσεις από την αρχή της ισότητας.

Έκφραση αυτής ακριβώς της ανάγκης, οι δικαστικοί λειτουργοί να μένουν ανεπηρέαστοι από την δράση των οργανωμένων κοινωνικών δυνάμεων ή τουλάχιστον να μην εκτίθενται σε δυσμενή σχόλια, αποτέλεσε ο Ν. 1578/85(Κώδικας Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών) και ειδικότερα το κεφάλαιο που προσδιορίζει τα καθήκοντα των δικαστών.

Έτσι, ανάμεσα σε άλλα απαγορεύεται η απεργία των δικαστών με οποιαδήποτε μορφή (άρθρο 20), οι εκδηλώσεις οποιασδήποτε μορφής υπέρ πολιτικών κομμάτων (άρθρο 21), συμμετοχή σε οργανώσεις που έχουν κρυφούς σκοπούς (άρθρο 22), η παροχή άλλης έμμισθης υπηρεσίας ή ασκήσεως άλλου επαγγέλματος.

Με τις νομοθετικές αυτές ρυθμίσεις του 1985 οριοθετήθηκαν σε γενικές γραμμές τα πλαίσια της ανεξαρτησίας των δικαστικών λειτουργών. Παρέμειναν αμφίβολα, όμως, πολλά σημεία, όπως η σχέση ανάμεσα στο δικαστικό συνδικαλισμό και τη δικαστική ανεξαρτησία, η απεργία των δικαστικών λειτουργών κ.α..

Υπάρχουν δύο παραδείγματα σχετικά με το εύρος, που έχει το πρόβλημα των επιρροών και επεμβάσεων των κοινωνικών δυνάμεων στο δικαστή.

Α) Το πρώτο αναφέρεται στη σχέση ανάμεσα στο δικαίωμα πληροφόρησης της Κοινής Γνώμης και τη δικαστική ανεξαρτησία. Το θέμα εισηγήθηκε στην Εταιρία Δικαστικών Μελετών ο Εφέτης Κρουσταλλάκης, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι, η ελεύθερη πληροφόρηση της κοινής γνώμης σε θέματα εκκρεμών δικών, όσο και αν επηρεάζει τη δικαστική κρίση, και παράλληλα η ελεύθερη κριτική των πράξεων της δικαστικής εξουσίας δεν αντίκεινται στις επιταγές της δικαστικής ανεξαρτησίας, σε συνδυασμό, όμως, με την αποτροπή της παραπληροφόρησης και την εμπέδωση δημοσιογραφικής δεοντολογίας.

Β) Το δεύτερο αναφέρεται στο πρόβλημα της οικονομικής ανεξαρτησίας του δικαστή και στον κίνδυνο από την ανασφάλεια αυτή. Είναι γνωστό το περιεχόμενο της συνταγματικής διάταξης του άρ.88Σ.

Στα πλαίσια αυτού το προβλήματος, η Ολομ.ΑΠ 1151/84 ΕΛΔ1985.213επ, επεμβαίνοντας ουσιαστικά στο έργο του νομοθέτη, επεξέτεινε διορθωτικά το χρηματικό επίδομα που παίρνουν ανώτατοι πολιτικοί υπάλληλοι και σε ανώτατους δικαστές, επικαλούμενη την αρχή της ισότητας και την απαγόρευση άνισης μεταχείρισης.

Στην ουσία πρόκειται για μια συγκεκριμένη σκληρή αναμέτρηση ανάμεσα στην Δικαστική και την Νομοθετική εξουσία.

Η τελευταία προσπάθησε με τον Ν.1405/83 να εμποδίσει, τόσο τη γένεση αξιώσεων σε βάρος του Δημοσίου, όσο και την επέκταση απολαβών σε άλλες μη νομοθετημένες κατηγορίες, παράλληλα θεώρησε παραγεγραμμένες τις σχετικές αξιώσεις και τέλος κατήργησε τις σχετικές δίκες(αρ.16).

Από τα παραπάνω, είναι φανερό ότι ο δικαστής καλείται να αντιμετωπίσει ακέραια και αμερόληπτα τις ποικίλες και πολύμορφες πιέσεις που δέχεται η συνείδηση του από την τριάδα Κράτος – Διάδικοι - Κοινωνικές ομάδες.

Μόνο σε μία θεσμικά κατοχυρωμένη ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, ως κρατικής λειτουργίας, μπορεί να αναπτυχθεί και να αποδώσει καρπούς η προσωπική ανεξαρτησία του εφαρμοστή του δικαίου, ως έκφραση αντικειμενικής και αμερόληπτης κρίσης.

Εμφανής είναι μέσα από το ίδιο το σώμα του καταστατικού χάρτη μία διπλή «δυσπιστία», αναφορικά προς την σχέση των κρατικών εξουσιών. Με αυτήν εννοείται η εμφαντική προσταγή του Συνταγματικού Νομοθέτη προς τους δικαστές περιεχόμενη στο άρθρο 87παρ.2, σύμφωνα με το οποίο «οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους και σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά κατάλυση του Συντάγματος», που επαναλαμβάνεται και στο άρθρο 93παρ.4, κατά το οποίο «τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενο τους είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα». Ο Συνταγματικός Νομοθέτης εναποθέτει στα χέρια των δικαστών μια τεράστια δύναμη, να ελέγχουν ουσιαστικά, μόνον αυτοί, τον κρατικοδιοικητικό μηχανισμό που νομοθετεί.

Παράλληλα με την πρώτη αυτή υπόνοια δυσπιστίας, μία δεύτερη χαρακτηριστική επιφύλαξη του συνταγματικού νομοθέτη προς το ελεγκτικό έργο της Δικαιοσύνης αναφέρεται στις ενοχλητικές συνέπειες που έχει για το κράτος ο έλεγχος αυτός της αντισυνταγματικότητας των νόμων από μια πραγματικά ανεξάρτητη δικαστική εξουσία.

Υλοποιείται δε αυτή η δυσπιστία με την μακρόχρονη ελληνική πρακτική ο ελεγχόμενος κρατικοδιοικητικός μηχανισμός, να ελέγχει με τη σειρά του και να ορίζει την ηγεσία της δικαστικής εξουσίας.

Επέρχεται έτσι μια ιδιότυπη εξισορρόπηση δυνάμεων και αμοιβαίου ελέγχου, από την μία πλευρά, της νομοθετικής παραγωγής του κρατικοδιοικητικού μηχανισμού από τα δικαστήρια και από την άλλη, της κορυφής της Δικαιοσύνης από τον κρατικό μηχανισμό.

Η ένταση αυτή ανάμεσα στις δύο λειτουργίες κορυφώθηκε πριν από αρκετά χρόνια με την πρωθυπουργική παραίνεση προς τα Δικαστήρια «να είναι άκρως προσεκτικά», όταν κρίνουν αντισυνταγματικότητα των νόμων.

Και ενώ καμία χώρα δεν παρουσιάζει τόσο μεγάλες και τόσες πολλές τυπικές εγγυήσεις ανεξαρτησίας, σε καμία χώρα η αυτοδιοίκηση της Δικαιοσύνης δεν είναι ευρύτερη ή υπάρχει Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο που να αποφασίζει για τις τοποθετήσεις, τις μεταθέσεις και τις προαγωγές των δικαστικών λειτουργών, ωστόσο πουθενά η Δικαιοσύνη, θα μπορούσε να πει κανείς, ότι δεν είναι τόσο εξαρτημένη στην πολιτική εξουσία, όσο στην Ελλάδα.

Η πλήρης αυτοδιοίκηση της δικαστικής εξουσίας κυρίως σε ό,τι αφορά την εκλογή της ηγεσίας της προσκρούει όχι τόσο στον φόβο δημιουργίας του ανύπαρκτου κράτους Δικαστών, όσο στην ανατροπή της συνταγματικής ισορροπίας, που προαναφέρθηκε, με την υπέρμετρη αύξηση του ελεγκτικού έργου των δικαστών και τον περιορισμό της ελευθερίας δράσεως του σύγχρονου κρατικού μηχανισμού.

Στην βάση αυτής της επιτακτικής ανάγκης εξισορρόπησης των δύο λειτουργιών, βρισκόταν για πολλά χρόνια το αίτημα ορισμένων νομικών θεσμικών τροποποιήσεων, οι οποίες ήταν οι εξής :

1. Αλλαγή στον τρόπο επιλογής της ηγεσίας του Δικαστικού Σώματος-χωρίς εισήγηση του Υπουργού Δικαιοσύνης και απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου, δηλαδή χωρίς την ανάμειξη της κρατικής εξουσίας.
2. Οι προαγωγές των δικαστικών λειτουργών να αποφασίζονται από το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο.

3. Ο προϊστάμενος των δικαστηρίων να αντικατασταθεί από τον αρχαιότερο Πρόεδρο, πλαισιωμένο από δύο εκλεγμένους δικαστές του ίδιου δικαστηρίου.
4. Καθιέρωση του δεύτερου βαθμού επιθεωρήσεως, όπου θα μπορούσε να προσφεύγει ο δικαστικός λειτουργός.
5. Μόνιμη εκ των προτέρων συγκρότηση των τμημάτων κάθε δικαστηρίου, με κλήρωση, στην οποία θα συμμετέχουν όλοι οι υπηρετούντες δικαστές, ώστε να αποφευχθούν οι «ειδικές συνθέσεις» και να καθιερωθεί η αρχή του φυσικού δικαστή.
6. Η συμμετοχή των δικαστών σε εξωδικαστικά έργα, οι χορηγήσεις εκπαιδευτικών αδειών στο εξωτερικό με διπλές αποδοχές, οι αποστολές στο εξωτερικό σε διάφορα διακρατικά όργανα κλπ.
7. Οι αποδοχές των δικαστικών λειτουργών να γίνουν πράγματι ανάλογες προς το λειτούργημα, που ασκούν.

Οι θεσμικές αυτές εγγυήσεις, από τότε που για πρώτη φορά διατυπώθηκαν ως αναγκαίες για την ορθότερη λειτουργία του δικαστικού σώματος και την ανεξάρτηση του στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, έως και σήμερα και στον βαθμό που κάποιες από αυτές έχουν πραγματοποιηθεί, περιορίζουν σε έναν αντικειμενικά εφικτό βαθμό μόνον τις επεμβάσεις που προέρχονται από τον κρατικό μηχανισμό. Δεν αντιμετωπίζουν, όμως, αποτελεσματικά όλες εκείνες τις πιέσεις και επεμβάσεις, που προέρχονται από τις δύο άλλες πηγές που προαναφέρθηκαν, τους παράγοντες της δίκης και τις κοινωνικές ομάδες πίεσης.

Η ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης είναι φαινόμενο κοινωνικό και ιστορικό. Φτιάχεται από τους ανθρώπους μέσα σε δεδομένες συνθήκες. Προϋποθέτει τους κατάλληλους θεσμούς, προκύπτει, όμως, από την δύναμη της προσωπικότητας του δικαστή και από την ενεργητική σύμπραξη όλων των πολιτών, προκειμένου να αλλάξει μια βαθιά ριζωμένη κοινωνική συμπεριφορά.

2.5 Παράγοντες που εμποδίζουν την πραγμάτωση της δικαστικής ανεξαρτησίας

Οι παράγοντες, που παρακωλύουν την «αυτοτέλεια» της δικαστικής κρίσεως, την πλήρη ελευθερία είναι ενεργείας, την δικαστική ανεξαρτησία εν γένει, μπορούν κατά μία άποψη να καταταχθούν σε τρεις κατηγορίες :

- Τα εγγενή-δομικά,
  - Τα θεσμικά-σχετικά
  - Τα κοινωνιολογικά.
-
- **A)** Από πολιτειολογική άποψη η δικαστική εξουσία αποτελεί τμήμα της ενιαίας κρατικής εξουσίας. Η δικαστική εξουσία αποτελεί, μάλιστα, την επιβεβαίωση της κρατικής δύναμης σε συγκεκριμένο επίπεδο, όπως η εκτελεστική εξουσία επιβεβαιώνει την κρατική δύναμη σε εμπειρικό-υλικό επίπεδο. Οι αφηρημένοι κανόνες δικαίου συγκεκριμενοποιούνται σε δεδομένη περίπτωση μέσα από την δικαστική απόφαση και συνεπώς δομικά η δικαιοσύνη αποτελεί τμήμα της κρατικής βίας και συνεπώς δεν μπορεί να είναι ανεξάρτητη από την πηγή της εξουσίας. Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης ως ιδεολογική κατασκευή αναγνωρίστηκε ότι υπάρχει ακόμα και από τα ολοκληρωτικά κράτη του εικοστού αιώνα : ο Gurtner, Υπουργός Δικαιοσύνης επί Hitler, απευθυνόμενος στην Ακαδημία του Γερμανικού Δικαίου έλεγε τα εξής : «Η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης είναι για εμάς τους Γερμανούς τόσο άρρηκτα συνδεδεμένη με την έννοια του κράτους δικαίου, ώστε η διατήρηση της δεν έχει ανάγκη δικαιολογίας».

  - **B)** Θεσμικά, τα εμπόδια για μια πραγματικά ανεξάρτητη δικαιοσύνη είναι σχετικά και περιέχονται μέσα στα Συντάγματα των κρατών και τους σχετικούς νόμους. Στο δικό μας Σύνταγμα, του 1975, στο άρθρο 90§1 ορίζεται βέβαια ότι οι προαγωγές, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, αποσπάσεις και μετατάξεις των δικαστικών λειτουργών ενεργούνται ύστερα από απόφαση ανώτατου δικαστικού συμβουλίου, στο οποίο υποχρεωτικά μετέχει ο πρόεδρος του οικείου ανώτατου δικαστηρίου και ο Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου. Ωστόσο, στην παράγραφο 5 του ίδιου άρθρου ορίζεται ρητά ότι, οι προαγωγές στις θέσεις του Προέδρου και των Αντιπροέδρων του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, καθώς και του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και του Γενικού Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου, ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, το οποίο, σύμφωνα με το άρθρο 45§3 του ν. 1578/1985, έως νεωτέρα αλλαγή, ύστερα από εισήγηση του

Υπουργού Δικαιοσύνης, επιλέγει τους προακτέους μεταξύ εκείνων που έχουν τα νόμιμα προσόντα. Ολόκληρη λοιπόν η ηγεσία του Δικαστικού Σώματος διορίζεται από την εκάστοτε Κυβέρνηση, με πράξη μάλιστα, που δεν θεωρείται διοικητική, αλλά καθαρά κυβερνητική, αφού εναντίον της δεν επιτρέπεται προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας, σύμφωνα με ρητή διάταξη του Συντάγματος (άρ.90§6). Η ρύθμιση αυτή για πολλούς νομικούς θεωρητικούς έχει σοβαρές συνέπειες στην ανεξαρτησία της δικαιοσύνης-όπως τουλάχιστον την συλλαμβάνει, σύμφωνα με αυτούς η νομική ιδεολογία-και στην απεμπλοκή της από τις πολιτικές διαμάχες. Υπάρχει, βέβαια, και η άποψη ότι, είναι φυσικό η κάθε κυβέρνηση να επιλέγει πρόσωπα της δικής της πολιτικής ιδεολογίας, άποψη που τη στηρίζουν στην διαπίστωση ότι και στην Αμερική και στις χώρες της Ευρώπης η επιλογή των δικαστών των ανώτατων, κυρίως, δικαστηρίων είναι πολιτική πράξη και επηρεάζεται συνεπώς από την εκάστοτε πολιτική εξουσία. Σε αυτό, όμως η μεγάλη πλειοψηφία των νομικών θεωρητικών απαντά ότι, αν αυτή η επέμβαση της πολιτικής εξουσίας στην κορυφή της δικαιοσύνης είναι φυσική, τότε δεν μπορούμε να κάνουμε λόγο για ανεξαρτησία της δικαιοσύνης. Σε επίπεδο νόμων, θεσμικό εμπόδιο για την ανεξαρτησία αποτελούν λόγου χάρη η διάταξη του άρθρου 36 του ν.δ. 74/1974, που όριζε και τον Υπουργό Δικαιοσύνης, ως αρμόδιο για την άσκηση πειθαρχικής δίωξης κατά δικαστή, το άρθρο 9 του ν.δ. 385/1974, που όριζε την υποχρέωση του Προϊσταμένου της Επιθεωρήσεως να υποβάλλει στον Υπουργό Δικαιοσύνης τη γενική έκθεση του με τις ειδικές παρατηρήσεις για του δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς, το άρθρο 42 του ν.1578/1974, που όριζε ότι για κάθε δικαστικό λειτουργό τηρείται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης ατομικός φάκελος, όπου περιλαμβάνονται και οι εκθέσεις των επιθεωρητών, το άρθρο 45§2 του ίδιου νόμου, που προέβλεπε σχετικά με τις προαγωγές των δικαστικών λειτουργών προηγούμενο ερώτημα του Υπουργού Δικαιοσύνης, το άρθρο 115 του ίδιου νόμου, που προέβλεπε δικαίωμα διαφωνίας του Υπουργού με τις αποφάσεις του Ανώτατου Δικαστικού Συμβουλίου για προαγωγή δικαστικού λειτουργού και την παραπομπή του θέματος στην Ολομέλεια. Έχει διατυπωθεί, βέβαια, και η άποψη ότι η θέσπιση εκλεγόμενου συλλογικού οργάνου για τη διοίκηση του κάθε δικαστηρίου θα κινδύνευε να μεταφέρει στο χώρο των δικαστηρίων το κλίμα που επικρατεί τα τελευταία χρόνια στις συνελεύσεις των συλλογικών

οργάνων των Α.Ε.Ι., την εισβολή, δηλαδή, του κομματισμού. Η αρχή του *φυσικού δικαστή*, συνταγματικά κατοχυρωμένη στο άρθρο 8§1Σ, σύμφωνα με το οποίο «κανένας δεν στερείται χωρίς την θέληση του το δικαστή που του έχει ορίσει ο νόμος», επιβάλλει να έχει προσδιοριστεί από πριν και σε ανύποπτο χρόνο ποίοι δικαστές θα δικάσουν μια υπόθεση, και με τρόπο που να μην αφήνει στον πολίτη την υπόνοια, ότι η σύνθεση του δικαστηρίου μπορεί να είναι «στημένη». Κατ' εξοχήν στη δικαιοσύνη ισχύει το αξίωμα ότι *«η γυναίκα του Καίσαρα δεν αρκεί να είναι τίμια. Πρέπει να και να φαίνεται τίμια»*.

- Γ) Κοινωνιολογικά, τα εμπόδια για πραγματικά ανεξάρτητη δικαιοσύνη δεν αφορούν βέβαια την τυπική, μα την ουσιαστική ανεξαρτησία των δικαστών. Δεν είναι μόνο η πίεση της κοινής γνώμης, την οποία πρέπει κάποτε να αγνοήσει ο δικαστής, για να απονεμίσει σε συγκεκριμένη περίπτωση ουσιαστική δικαιοσύνη. Είναι τα λεγόμενα «κοινωνικά στερεότυπα», που λειτουργούν ως συλλογικές πνευματικές προδιαθέσεις και έχουν ως συνέπεια να τοποθετείται το αντικείμενο της δικαστικής κρίσης θετικά ή αρνητικά ανάλογα με την ανταπόκριση της κατάστασης του σε αυτά τα στερεότυπα.

Τα προαναφερθέντα είναι εν συντομία και ενδεικτικά τα εμπόδια για την πραγμάτωση στην εμπειρική πραγματικότητα του ιδεολογικού μορφώματος της «ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης». Άλλα εγγενή και κατ' αρχήν αθεράπευτα, άλλα σχετικά και θεραπεύσιμα.

Εν κατακλείδι, θα μπορούσε να πει κανείς ότι, η δικαστική ανεξαρτησία σαν φαινόμενο παρουσιάζει δύο διαφορετικές όψεις, ανάλογα με την οπτική γωνία από την οποία θα την δει κανείς. Αν κάποιος δει την δικαιοσύνη ως εξουσία, έστω ως λειτουργία, μέσα σε μία διάκριση εξουσιών του κρατικού μηχανισμού, τότε μάλλον αυτή αποτελεί δυστυχώς μόνον έναν μύθο.

Υπάρχει, όμως, και η δεύτερη όψη της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, αυτή που ιστορικά την καθιέρωσε ως την *κατ' εξοχήν ατομική ελευθερία*. Η πολιτική αξία της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης ιστορικά συνίσταται στην προστασία του πολίτη από την αυθαιρεσία της κάθε μορφής εξουσίας. Και στο δικό μας Σύνταγμα, μπορεί η τυπική ανεξαρτησία(λειτουργική και προσωπική) απέναντι στην εκτελεστική εξουσία να ορίζεται στο άρ.87 επ.Σ, ωστόσο η ουσία της δικαστικής ανεξαρτησίας βρίσκεται

στο άρθρο 20§1Σ, στο κεφάλαιο των ατομικών δικαιωμάτων, σύμφωνα με το οποίο «Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια». Προστασία παρέχει η δικαιοσύνη. Και η προστασία είναι υπόθεση των αδυνάτων και όχι των ισχυρών. Αυτοί κατά κανόνα δεν τη χρειάζονται. Για αυτό και η ανεξαρτησία της δεν αποτελεί μια καθολική νομική πραγματικότητα, εμπειρικά επαληθεύσιμη, αλλά ένα αίτημα στο διηνεκές.

Αν οι δικαστές βλέπουν το έργο τους σαν άσκηση τμήματος της κρατικής εξουσίας. Η ανεξαρτησία του χαμένη εξ' ορισμού. Αν το δουν, όμως, από το παραπάνω πρίσμα ως προάσπιση της ελευθερίας των πολιτών, ως φραγμό στην αυθαιρεσία της κάθε μορφής και προέλευσης εξουσίας, αν ενσκήψουν στην κάθε υπόθεση με αμεροληψία και απροσωποληψία, με ηρεμία, ψυχραιμία, ανοχή ευπρέπεια και ανθρωπισμό, τότε θα έχουν πετύχει, κατά μία άποψη, οι δικαστές μας την ανεξαρτησία τους μέσα στην ίδια τους την συνείδηση.

ΘΕΛΕΙ, όμως, ΑΡΕΤΗ ΚΑΙ ΤΟΛΜΗ αυτή η ανεξαρτησία.

3 ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το θέμα της ανεξαρτησίας των δικαστών, που διακηρύσσεται ρητά από το Σύνταγμα (άρθρο 87Σ), δεν είναι επομένως απλά ζήτημα σχέσεων μεταξύ των τριών εξουσιών της Πολιτείας και γενικά των οργάνων της, αλλά ενδιαφέρει άμεσα τον κάθε πολίτη, αφού χωρίς ανεξάρτητη Δικαιοσύνη δεν είναι εξασφαλισμένη η προστασία των ατομικών και κοινωνικών του δικαιωμάτων, ζωής, τιμής, ελευθερίας, περιουσίας. Για τον λόγο αυτό αποτελεί συνεχώς αντικείμενο συζητήσεων και διεκδικήσεων, παραμένοντας πάντοτε επίκαιρο.

Πολλές βελτιώσεις για την ανεξαρτησία του δικαστή έχουν νομοθετηθεί από το 1975 μέχρι σήμερα και πρέπει να ομολογηθεί, ότι στο θέμα αυτό ο δικαστής βρίσκεται τώρα σε καλύτερη θέση από άλλοτε. Πρέπει όμως να αναγνωριστεί, ότι και σήμερα η νομοθεσία, παρ' όλες τις βελτιώσεις της, δεν εξασφαλίζει με πληρότητα την ανεξαρτησία αυτή.

Πραγματοποιείται, όμως, σταδιακά η ελπίδα -στην διευρυμένη μάλιστα εξουσία των δικαστών-, με σταθερότερα από ποτέ νομολογιακά βήματα, και θα εναρμονίζεται σταδιακά, σε βασικά δικαστικά ζητήματα, προς την ζωογόνο ερμηνευτική κατεύθυνση, τόσο του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, όσο και του Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, εντός της διαμορφούμενης ενιαίας Ευρώπης, υπό την αυτονόητη, όμως προϋπόθεση, ότι η νέα αυτή Ευρώπη θα κατορθώσει να διαφυλάξει αμόλυντο το ωραίο αυτό όνομα που της χάρισε η ελληνική μυθολογία και το ανέσπερο ελληνικό πνεύμα.

4 ΠΑΡΑΤΙΘΕΜΕΝΗ, ΣΥΝΑΦΗΣ ΜΕ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ, ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ – ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΩΤΑΤΟΥ ΕΙΔΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Αριθ. 964/1982 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Ν.ΧΡΙΣΤΟΥΛΑΣ, αντιπρόεδρος

Εισηγητής ο κ. Β.ΚΟΚΚΙΝΟΣ, αρεοπαγίτης

Δικαστική πληρεξουσιότητα - Έλλειψη πληρεξουσιότητας κατά συζήτηση - Συνέπειες

Για τη συζήτηση στο ακροατήριο απαιτείται ρητή πληρεξουσιότητα, χωρίς την οποία είναι άκυρες όλες οι πράξεις του «πληρεξούσιου δικηγόρου». Η έλλειψη πληρεξουσιότητας εξετάζεται αυτεπάγγελτα από το δικαστήριο. Δικηγόρος που είχε συμβολαιογραφική δικαστική πληρεξουσιότητα όρισε προφορικά μεταπληρεξούσιο, ο οποίος παραιτήθηκε από την αγωγή. Η παραίτηση είναι άκυρη.

Αριθ. 964/1982 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Γ. ΚΩΝΣΤΑΣ

Εισηγητής ο κ. Π. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, αρεοπαγίτης

Πρώτη συζήτηση στο ακροατήριο – Επαγωγή όρκου

Πρώτη συζήτηση στο ακροατήριο δεν είναι εκείνη την οποία το δικαστήριο κηρύσσει, για οποιαδήποτε νόμιμο λόγο, απαράδεκτη. Το δικαστήριο οφείλει να επιβάλλει τον επαχθέντα ή αντεπαχθέντα όρκο, όταν δεν υπάρχουν επαρκείς αποδείξεις για την αλήθεια του ισχυρισμού του διαδίκου που επήγαγε τον όρκο.

Αριθ. 490/1982 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Ν. ΣΚΟΥΜΠΗΣ

Εισηγητής ο κ. Β. ΛΙΝΑΡΔΟΣ, αρεοπαγίτης

Δικαιοδοσία πολιτικών δικαστηρίων – Μισθώματα μεταλλείων και λατομείων

Οι διαφορές ιδιωτικού δικαίου υπάγονται στα πολιτικά δικαστήρια και δεν επιτρέπεται η υπαγωγή τους με νόμο σε διοικητικά δικαστήρια ή επιτροπές. Οι διαφορές που προκύπτουν από την βεβαίωση μισθωμάτων μεταλλείων και λατομείων

είναι ιδιωτικού δικαίου και η υπαγωγή της επιδικάσεως τους σε επιτροπή είναι αντισυνταγματική. Η βεβαίωση μισθωμάτων λατομείων και μεταλλείων από τον Υπουργό Βιομηχανίας για να αποτελέσει τίτλο διοικητικής εκτελέσεως πρέπει να οριστικοποιηθεί κατά τις διατάξεις του β.δ. 731/1961.

Αριθ. 704/1982 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Ν. ΣΚΟΥΜΠΗΣ

Εισηγητής ο κ. Β.ΛΙΝΑΡΔΟΣ, αρεοπαγίτης

Ελεγκτικό Συνέδριο – Προαγωγή σε θέση Προέδρου και Αντιπροέδρου

Κατά το Σύνταγμα 1952 τα διατάγματα προαγωγής σε Πρόεδρο ή Αντιπρόεδρο του Ελεγκτικού Συνεδρίου δεν υπόκεινται σε προσβολή ενώπιον του Συμβουλίου Επικρατείας (διαφορετική η ρύθμιση του Συντάγματος 1975). Κατά το σύνταγμα 1952 δεν είναι απαράδεκτη αγωγή αποζημιώσεως για παράνομη παράλειψη κατά τις πιο πάνω προαγωγές.

Αριθ. 902/1982 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Ν. ΧΡΙΣΤΟΥΛΑΣ, αντιπρόεδρος

Εισηγητής ο κ. ΙΩ. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, αρεοπαγίτης

Ομοδικία απλής και αναγκαστική – Αγωγή για κύρος διαθήκης κατα περισσότερων κληρονόμων

Έννοια απλής και αναγκαστικής ομοδικίας. Αν εγερθεί αγωγή κατά περισσότερων κληρονόμων ή κληροδόχων σχετικά με το κύρος της διαθήκης, δημιουργείται μεταξύ των εναγομένων σχέσης απλής και όχι αναγκαστικής ομοδικίας. Οριστική απόφαση ως προς ένα από τους απλούς ομοδίκους μπορεί να προσβληθεί με αναίρεση και προτού να εκδοθεί οριστική απόφαση ως προς τους άλλους ομοδίκους.

Αριθ. 53/1983 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΣ, αντιπρόεδρος

Εισηγητής ο κ. Δ. ΤΖΟΥΜΑΣ, αρεοπαγίτης

Συνταγματική αρχή ισότητας – Εφαρμογή διατάξεων νόμου και σε άλλη κατηγορία πολιτών – Επίδομα σπουδών δικαστών

Η συνταγματική αρχή της ισότητας δεσμεύει και τον νομοθέτη. Η ίδια ρύθμιση πρέπει να ισχύει για όλες τις όμοιες κατηγορίες πραγμάτων, σχέσεων, καταστάσεων και προσώπων. Εξαίρεση επιτρέπεται όταν επιβάλλεται από λόγους κοινωνικούς ή δημοσίου συμφέροντος – Διάταξη νόμου που εισάγει ειδική ευμενή ρύθμιση για μια κατηγορία προσώπων και αποκλείει αδικαιολόγητα από την ρύθμιση αυτή άλλη όμοια κατηγορία προσώπων είναι ανίσχυρη ως αντισυνταγματική. Τέτοια διάταξη είναι η διάταξη του άρθρου 2§2 ν. 755/1978, διότι περιέχει δυσμενή μεταχείριση των δικαστών έναντι των υφηγητών ΑΕΙ ως προς το επίδομα σπουδών. Εφαρμογή και για τους δικαστές της ευμενέστερης διατάξεως για το επίδομα των υφηγητών.

Αριθ. 1939/1984 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΣ, αντιπρόεδρος

Εισηγητής ο κ. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, αρεοπαγίτης

Σύνταγμα – Αρχή ισότητας – Αποζημιώσεις κλπ. Δικαστών (εφετών) που αποστέλλονται στο εξωτερικό

Η αρχή της ισότητας δεσμεύει και το νομοθέτη. Έννοια αρχή της ισότητας κλπ. Οι διατάξεις που προβλέπουν ευνοϊκότερη μεταχείριση των συνταγματαρχών έναντι των εφετών σε περίπτωση αναστολής τους στο εξωτερικό είναι αντισυνταγματικές. Επέκταση των διατάξεων αυτών και στους εφέτες.

Επειδή το άρθρον 4 § 1 του συντάγματος 1975 ορίζον «οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου», χωρίς να αποκλείη την δια κανόνων δικαίου ρύθμιση των καθ' εκάστων θεμάτων κατάκατηγορίας υποθέσεων ή πραγμάτων αναλόγως των συντρεχουσών εκάστη περίπτωση ειδικών συνθηκών, καθιεροί ουχί μόνον την ισότητα πολιτών ενώπιον του νόμου δεσμευομένων απάντων εκ των διατάξεων αυτού άνευ διακρίσεως, αλλά και δημιουργεί δημόσιον δικαίωμα των ιδίων επί την ίσην μεταχείρισιν των παρά του νομοθέτου, του οποίου δεσμεύει την ελευθερία, ώστε ούτος κατά την ρύθμιση ουσιωδών ομοίων πραγμάτων, σχέσεων ή καταστάσεων και κατηγοριών προσώπων δεν δύναται να νομοθετή κατά τρόπον διάφορον, ούδε να εισάγη εξαιρέσεις και ποιείται διακρίσεις, εκτός εάν η διάφορος μεταχείρισις των επιβάλλεται εκ λόγων γενικωτέρου κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος, η συνδρομή των οποίων υπόκειται εις τον έλεγχον των δικαστηρίων.

Αριθ. 1409/1984 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΣ, αντιπρόεδρος
Εισηγητής ο κ. Χ. ΠΛΟΥΜΗΣ, αρεοπαγίτης

Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο – Επίδομα που καταβάλλεται στα μέλη του – Επίδομα
Αντιπροέδρων ΑΠ, ΣτΕ και Ελ. Συνεδρίου που αναπληρώνουν τους Προέδρους –
Παραγραφή

Για τα μέλη (τακτικά και αναπληρωματικά) του ΑΕΔ προβλέπεται επίδομα. Τέτοιο επίδομα δεν προβλέπεται ρητά για τους Αντιπροέδρους ΑΠ, ΣτΕ και Ελεγκτικού Συνεδρίου, οι οποίοι κατά το νόμο αναπληρώνουν τους αντίστοιχους Προέδρους. Αξίωση για καταβολή τέτοιου επιδόματος έχει παραγραφεί κατά το άρθρο 16 του ν. 1405/1983.

Επειδή, κατά το άρθρον 16 ν.1405/1983 για «μισθούς, συντάξεις, επιδόματα, χορηγίες ή άλλες αμοιβές, αξίωση κατά του δημοσίου, των ν.π.δ.δ. και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης χωρεί μόνο όταν οι απολαβές αυτές παρέχονται ρητά με οργανικό ή άλλο ειδικό νόμο (§1). Δεν επιτρέπεται και είναι αυτοδίκαια άκυρη κάθε επέκταση των ανωτέρω απολαβών, πέρα από τις περιπτώσεις που ρητά προσδιορίζονται από τους σχετικούς νόμους και καμιά αξίωση δεν χωρεί κατά του δημόσιου, των ν.π.δ.δ. και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, με οποιοδήποτε τρόπο, τύπο ή μορφή και αν προβλέπεται, εφ' όσον δεν συντρέχει η προϋπόθεση της προηγούμενης παραγράφου (§2). Αξιώσεις κατά του Δημοσίου, ν.π.δ.δ. και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, που προκύπτουν από αμφισβητήσεις της ισχύος των σχετικών διατάξεων και αφορούν την καταβολή των ανωτέρω απολαβών, όπως του προσωρινού επιδόματος του άρθρου 6§2 του νόμου 754/1978 παραγράφονται εφόσον μέχρι την ισχύ του παρόντος άρθρου δεν έχουν εκδοθεί αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις και όλες οι υπάρχουσες εκκρεμείς δίκες, σε οποιοδήποτε βαθμό, καταργούνται.»

Αριθ. 1333/1984 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΣ, αντιπρόεδρος
Εισηγητής ο κ. Ι. ΓΡΙΒΑΣ, αρεοπαγίτης

Διαφωνία Τμήματος παραμπομπής με αναιρετικό τμήμα. Πότε επιτρέπεται

Επειδή, εκ του συνδυασμού των διατάξεων 580 §4 και 579§1 ΚΠολΔ προκύπτει, ότι το τμήμα εις το οποίον παρεμπέφθη η υπόθεσις μετ' αναίρεσιν της προσβηθείσης αποφάσεως δι' ένα των αυτόθι αναφερομένων λόγων, δύναται μεν να διαφωνήση, αλλά μόνον ως προς την εξενεχθείσαν υπό του παραπέμψαντος τμήματος γνώμην, δι' ην εχώρησεν η αναίρεσις, διαφωνία δε δεν χωρεί δια την εξενεχθείσαν γνώμην του ανιρετικού τμήματος επί νομικού ζητήματος αχθέντος αυτό δι' απορριφθέντος παρ' αυτού λόγου αναίρέσεως

Αριθμ. 1102/1986 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Α.ΣΤΑΣΙΝΟΣ

Εισηγητής ο κ. ΠΡΕΜΕΤΗΣ, αρεοπαγίτης

Δικαστικοί λειτουργοί (αποδοχές) – Ισότητα – Παραγραφή (άρ.16§3 ν.1405/1983)

Η έλλειψη νομοθετικής πρόβλεψης για την παροχή «επιδόματος αντί χρήσεως αυτοκινήτου» και στους ανώτατους δικαστικούς λειτουργούς, όπως παρέχεται σύμφωνα με το άρθρο 3§6 ν.754/1978 στους ανώτατους πολιτικούς υπαλλήλους παραβιάζει την κατά το άρθρο 4§1 Σ αρχή της ισότητας και προσκρούει στην κατά το άρθρο 88§2 Σ επιταγή της ευμενέστερης μισθολογικής μεταχείρισης των δικαστικών (αντίθετη μειοψηφία). Ανάγκη πλήρωσης του νομοθετικού αυτού κενού για τους ανώτατους δικαστικούς λειτουργούς με εφαρμογή και γι' αυτούς του άρθρου 3§6 ν.754/1978. η επέκταση αυτή του πεδίου της εν λόγω νομοθετικής ρύθμισης και στους ανώτατους δικαστικούς λειτουργούς είναι σύμφωνη με τα άρθρα 4§1 Σ, 88§2 Σ και 120§2 Σ και δεν προσκρούει στο άρθρο 80 Σ, το οποίο πρέπει να ερμηνευθεί σε συσχετισμό και με τις εν λόγω συνταγματικές διατάξεις.- Οι §§1-3 άρθρου 16 ν.1405/1983, με τις οποίες αποκλείεται η επέκταση κάθε φύσεως απολαβών από το Δημόσιο, ν.π.δ.δ. και Ο.Τ.Α. σε μη ρητά σε σχετικό νόμο προβλεπόμενες περιπτώσεις και θεσπίζεται άμεση παραγραφή των σχετικών αξιώσεων δεν επιτρέπεται να οδηγούν πρακτικά στον αποκλεισμό της εφαρμογής της κατά το άρθρο 4§1 Σ θεμελιώδους αρχής της ισότητας.

Με την διάταξη του άρθρου 4§1 του ισχύοντος Συντάγματος, που ορίζει ότι οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου και καθιερώνει, όχι μόνο την ισότητα των Ελλήνων απέναντι στο νόμο, αλλά και την ισότητα του νόμου απέναντι σε αυτούς, δεσμεύεται ο κοινός νομοθέτης, ώστε, στη ρύθμιση ουσιωδώς ομοίων πραγμάτων,

σχέσεων ή καταστάσεων και κατηγοριών προσώπων, να μη νομοθετεί κατά διάφορο τρόπο, εισάγοντας εξαιρέσεις και κάνοντας διακρίσεις, εκτός αν αυτό επιβάλλεται από λόγους κοινωνικούς ή δημοσίου συμφέροντος, η συνδρομή των οποίων υπόκειται στον έλεγχο των δικαστηρίων. Κατά συνέπεια, αν γίνει με νόμο δικαιολογημένη ειδική ρύθμιση για ορισμένη κατηγορία προσώπων και αποκλειστεί από την ειδική αυτή ρύθμιση, κατ' αδικαιολόγητη δυσμενή διάκριση, άλλη κατηγορία προσώπων, ως προς την οποία συντρέχει ο αυτός δικαιολογητικός λόγος ευμενούς μεταχειρίσεως, η διάταξη που εισάγει τη δυσμενή αυτή διάκριση είναι ανίσχυρη σαν αντισυνταγματική. Αυτά έχουν για μεγαλύτερο λόγο εφαρμογή και σε περίπτωση αδικαιολόγητης δυσμενούς διακρίσεως σε βάρος των δικαστικών λειτουργών, ως προς τις αποδοχές αυτών, οι οποίες κατά το άρθρο 88§2 του Συντάγματος, πρέπει να είναι ανάλογες προς το λειτούργημα τους, με την έννοια ότι οι δικαστικοί λειτουργοί, σαν φορείς της τρίτης πολιτειακής εξουσίας, πρέπει να απολαμβάνουν, όχι μόνον ίσης, αλλά και ευμενέστερης γενικά μισθολογικής μεταχειρίσεως, σε σχέση με τους λοιπούς δημοσίους υπαλλήλους(...) με το άρθρο 3§6 ν.754/1978 παρέχεται στους τελευταίους επίδομα αντί χρήσεως αυτοκινήτου, σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρθρα 15 ν.4464/1965 «Περί τροποποιήσεως διατάξεων τινών του Υπαλληλικού Κώδικος κλπ.», 1 ν.δ. 229/1969 »περί συμπληρώσεως του υπ' αριθ.4464/1965 νόμου» και 4ν. 51/1975 «περί οργανώσεως των δημοσίων πολιτικών υπηρεσιών κλπ(...) Το τελευταίο όμως τούτο επίδομα, που είναι στην πραγματικότητα μισθός και αποτελεί εκδήλωση τιμής από μέρους της Πολιτείας προς τους πιο πάνω ανώτατους πολιτικούς υπαλλήλους, δε χορηγήθηκε και στους παραπάνω ανώτατους δικαστικούς λειτουργούς, στους οποίους περιλαμβάνεται και ο αναιρεσίβλητος αρεοπαγίτης, παρά το ότι συντρέχει η ίδια και γι' αυτούς δικαιολογητική αιτία. Η ανισότητα δε αυτή δεν αίρεται, απ' το ότι ο παραπάνω βασικός μισθός του αναιρεσιβλήτου αρεοπαγίτη είναι μεγαλύτερος του βασικού μισθού των πιο πάνω ανωτάτων πολιτικών υπαλλήλων, ούτε από το ότι στους παραπάνω δικαστικούς λειτουργούς παρέχονται, πλην άλλων επιδομάτων που παρέχονται και στους πιο πάνω ανωτάτους πολιτικούς υπαλλήλους(...)

Αριθ. 1106/1986 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ

Εισηγητής ο κ. Π. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Δικαστικοί λειτουργοί (αποδοχές) – Ισότητα – Η κατάργηση με τον ν. 1232/1982 των θέσεων των γενικών διευθυντών και των αναπληρωτών γενικών διευθυντών δεν ήρε την άνιση μεταχείριση των ανώτατων δικαστικών λειτουργών ως προς το μη χορηγούμενο σ' αυτούς «επίδομα αντί χρήσεως αυτοκινήτου» λόγω της κατά το άρθρο 2§6 του ν. 1232/1982 προβλεπόμενης περιορισμένης δυνατότητας επαναδιορισμού των εν λόγω ανώτατων διοικητικών υπαλλήλων με τις ίδιες αποδοχές (αντίθετη μειοψηφία)

Αριθ. 1108/1986 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ.Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ

Εισηγητής ο κ. Μ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, αρεοπαγίτης

Αποδοχές δικαστικών λειτουργών – Ισότητα – Η κλιμάκωση του επιδόματος χρόνου υπηρεσίας των δικαστικών λειτουργών με το ν.755/1978 κατά τρόπο δυσμενέστερο για τους διοριζόμενους ύστερα από την έναρξη ισχύος του νόμου σε σύγκριση με αυτούς που ήδη υπηρετούσαν κατά την έναρξη ισχύος του αντιβαίνει στην συνταγματική αρχή της ισότητας. Επέκταση εφαρμογής του άρθρου 12§1 755/1978 και στους διοριζόμενους μετά την έναρξη ισχύος αυτού του νόμου. Μη εφαρμογή §§ 1-3 άρθρου 16 ν. 1405/1983 επειδή αυτός θα είχε ως πρακτικό αποτέλεσμα την παραβίαση της συνταγματικής αρχής της ισότητας (αντίθετη μειοψηφία).

Αριθ. 4/1987 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ

Εισηγητής ο κ. Μ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

Σύνταγμα – Αρχή Ισότητας – Αποδοχές δικαστικών λειτουργών – Επίδομα αντί χρήσεως αυτοκινήτου – Η αρχή της ισότητας δεσμεύει και τον νομοθέτη. Διάταξη νόμου που εισάγει δυσμενή διάκριση είναι αντισυνταγματική. Για την αποκατάσταση της ισότητας, πρέπει να εφαρμοσθεί και για εκείνους, σε βάρος των οποίων έγινε η δυσμενής διάκριση, η διάταξη που ισχύει για την κατηγορία υπέρ της οποίας θεσπίσθηκε η ειδική ρύθμιση. Αυτό ισχύει και όταν η ειδική ρύθμιση αφορά αποδοχές κλπ που υπάγονται στο άρθρο 80§1 Σ. Η ανωτέρω λύση δεν κάμπτεται ούτε από τη ρύθμιση του 1405/1983 – Το επίδομα αντί χρήσεως αυτοκινήτου που προβλεπόταν για γενικούς διευθυντές και αναπληρωτές γενικούς διευθυντές έχουν δικαίωμα να πάρουν

(παρά την έλλειψη ειδικής νομοθετικής ρύθμισης) και οι Ανώτατοι Δικαστικοί Λειτουργοί.

Αριθ. 10/1987 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ

Εισηγητής ο κ. Ν. ΚΑΒΑΛΙΕΡΟΣ, αρεοπαγίτης

Ολομέλεια ΑΠ – για ποια θέματα η παραπομπή – Παραπομπή στην Ολομέλεια, στην περίπτωση που η απόφαση του τμήματος λαμβάνεται με πλειοψηφία μιας ψήφου, μπορεί να αναφέρεται μόνο είτε στη βασιμότητα λόγω αναιρέσεως είτε στο κατά νόμο παραδεκτό της ασκήσεως της αναιρέσεως- όχι όμως σε άλλα θέματα, όπως πχ. στην νομιμότητα της κλητεύσεως του μη εμφανισθέντος κατά την συζήτηση διάδικου(αντίθετη μειοψηφία).

Αριθ. 58/1987 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ

Εισηγητής ο κ. Ν. ΚΑΒΑΛΙΕΡΟΣ

Αποδοχές δικαστικών λειτουργών – Ισότητα – Η δυσμενέστερη μισθολογική μεταχείριση των δικαστικών λειτουργών έναντι των καθηγητών των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων με τον ν. 1517/1985 παραβιάζει την συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ισότητας (άρ. 4§1Σ) και την σχετική με τις αποδοχές των δικαστικών λειτουργών επιταγή του άρθρου 88§2 Σ επέκταση των ευμενέστερων για τους καθηγητές των ΑΕΙ ρυθμίσεων του ν. 1517/1985 και στους δικαστικούς λειτουργούς προς αποκατάσταση της ισότητας. Η επέκταση αυτή δεν προσκρούει στο άρθρο 80 Σ.

Αριθ. 71/1987 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ

Εισηγητής ο κ. Ι. ΠΡΕΜΕΤΗΣ, αρεοπαγίτης

Επίδομα μελών ΑΕΔ – Το ειδικό επίδομα μελών του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου (άρ.56 ν. 345/1976 και 3802/124/08-01-1977 κοινή απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης και Οικονομικών) υπολογίζεται επί των καταβαλλόμενων σ' αυτούς

μηνιαίων αποδοχών, χωρίς συνυπολογισμό και της αναλογίας των δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα και του επιδόματος άδειας και αρχίζει να καταβάλλεται από τη δημοσίευση στο ΦΕΚ της απόφασης ορισμού τους ως μελών του ΑΕΔ.

Αριθ. 72/1987 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ

Εισηγητής ο κ. Γ. ΚΑΣΙΜΗΣ, αρεοπαγίτης

Όταν το τμήμα αρνείται να εφαρμόσει νόμο ως αντισυνταγματικό, το ζήτημα παραπέμπεται στην ολομέλεια (563 § 2 ΚΠολΔ). Η διάταξη του άρθρου 16 ν. 1405/83 (παραγραφή αξιώσεων κατά του Δημοσίου κλπ. και κήρυξη καταργημένων των δικών που αφορούν αξιώσεις από μισθούς κλπ.) είναι αντισυνταγματική

Αριθ. 4/1996

Πρόεδρος ο κ. Β. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Εισηγητής ο κ. Γ. ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ, αρεοπαγίτης

Τακτική Ολομέλεια ΑΠ (ζήτημα συνταγματικότητας ν. 2331/1195). Δεδικασμένο ως προς τη δικαιοδοσία και γενικότερα ως προς τις διαδικαστικές προϋποθέσεις της δίκης.
 – Με τις ρυθμίσεις του ν. 2331/1995 ο νομοθέτης, ενεργώντας μέσα στο πλαίσιο της κατά το Σύνταγμα εξουσίας του (άρ. 26 Σ), πρόεβη μεν στη θέσπιση της «τακτικής Ολομέλειας» του ΑΠ, καθορίζοντας, όμως, συγκεκριμένως και τους δικαστές που μετέχουν σε αυτή κατά την λειτουργία της παρεβίασε την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας και αυτοδιοίκησης των δικαστηρίων (άρ. 87§1 Σ, 90§1 Σ και 93§§1 και 4 Σ, σε συνδυασμό και προς το άρ. 8§1 Σ.). συνεπώς, έως ότου εκδοθεί νόμος για την τακτική Ολομέλεια που να είναι σύμφωνος με τις εν λόγω συνταγματικές διατάξεις, η Ολομέλεια του ΑΠ θα συνέρχεται και θα συνεδριάζει ως «πλήρης Ολομέλεια», σύμφωνα με τις διατάξεις του Οργανισμού των Δικαστηρίων. – Οι διαδικαστικές προϋποθέσεις, στις οποίες περιλαμβάνεται και η δικαιοδοσία, δεν αποτελούν ιδιαίτερο αυτοτελές αντικείμενο της δίκης. Δεν μπορεί, κατά συνέπεια, να υπάρξει επ'αυτών διακεκριμένη οριστική απόφαση και πολύ περισσότερο φυσικά τελεσίδικη απόφαση, που να δημιουργεί ως προς τις διαδικαστικές αυτές, προϋποθέσεις αυτοτελές δεδικασμένο.

ΑΠ 12/1996 Ολομ.

Πρόεδρος ο κ. Β. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Εισηγητής ο κ. Ι. ΤΕΤΟΚΑΣ, αρεοπαγίτης

Η εισαγωγή της υπόθεσης στην Ολομέλεια του ΑΠ με κοινό πρακτικό Προέδρου και Εισαγγελέα, μπορεί να γίνει και μετά την παραπομπή σε Τμήμα. Αντίθετη μειοψηφία. Ακύρωση, με άρ. 28^Α ν. 2190/1994, συμβάσεων εργασίας προσωπικού της ΔΕΗ. Το άρ. 52Σ, δεν απαγγέλει αστικές κυρώσεις για την περίπτωση παράβασης του.

5 ΑΝΑΦΟΡΕΣ

1. ΜΑΥΡΙΑΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
2. ΤΣΑΤΣΟΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ
3. ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΝΟΜΙΚΩΝ Β. ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΕΚΔ ΣΑΚΚΟΥΛΑ 1988
4. ΘΕΜΑΤΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΛ. Δ. 1999 ΤΟΜ 40Α ΣΕΛ 1-7
5. Αριθ. 964/1982 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Ν.ΧΡΙΣΤΟΥΛΑΣ, αντιπρόεδρος, Εισηγητής ο κ. Β.ΚΟΚΚΙΝΟΣ, αρεοπαγίτης, *“Δικαστική πληρεξουσιότητα - Έλλειψη πληρεξουσιότητας κατά συζήτηση- Συνέπειες”*
6. Αριθ. 964/1982 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Γ. ΚΩΝΣΤΑΣ, Εισηγητής ο κ. Π. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, αρεοπαγίτης, *“Πρώτη συζήτηση στο ακροατήριο - Επαγωγή όρκου”*
7. ΑΠ 490/1982 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Ν. ΣΚΟΥΜΠΗΣ, Εισηγητής ο κ. Β. ΛΙΝΑΡΔΟΣ, αρεοπαγίτης, *“Δικαιοδοσία πολιτικών δικαστηρίων - Μισθώματα μεταλλείων και λατομείων”*
8. ΑΠ 704/1982 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Ν. ΣΚΟΥΜΠΗΣ, Εισηγητής ο κ. Β.ΛΙΝΑΡΔΟΣ, αρεοπαγίτης, *“Ελεγκτικό Συνέδριο - Προαγωγή σε θέση Προέδρου και Αντιπροέδρου”*
9. ΑΠ 902/1982 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Ν. ΧΡΙΣΤΟΥΛΑΣ, αντιπρόεδρος, Εισηγητής ο κ. ΙΩ. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, αρεοπαγίτης, *“Ομοδικία απλή και αναγκαστική - Αγωγή για κύρος διαθήκης κατα περισσότερων κληρονόμων”*
10. ΑΠ 53/1983 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΣ, αντιπρόεδρος, Εισηγητής ο κ. Δ. ΤΖΟΥΜΑΣ, αρεοπαγίτης, *“Συνταγματική αρχή ισότητας - Εφαρμογή διατάξεων νόμου και σε άλλη κατηγορία πολιτών - Επίδομα σπουδών δικαστών”*
11. ΑΠ 1939/1984 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΣ, αντιπρόεδρος, Εισηγητής ο κ. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, αρεοπαγίτης, *“Σύνταγμα - Αρχή ισότητας - Αποζημιώσεις κλπ. Δικαστών (εφετών) που αποστέλλονται στο εξωτερικό”*
12. ΑΠ 1409/1984 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΣ, αντιπρόεδρος Εισηγητής ο κ. Χ. ΠΛΟΥΜΗΣ, αρεοπαγίτης, *“Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο - Επίδομα που καταβάλλεται στα μέλη του - Επίδομα Αντιπροέδρων ΑΠ, ΣτΕ και Ελ. Συνεδρίου που αναπληρώνουν τους Προέδρους - Παραγραφή”*
13. ΑΠ 1333/1984 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Ν. ΚΩΝΣΤΑΣ, αντιπρόεδρος Εισηγητής ο κ. Ι. ΓΡΙΒΑΣ, αρεοπαγίτης, *“Διαφονία Τμήματος παραπομπής με αναιρετικό τμήμα. Πότε επιτρέπεται”*

14. ΑΠ 1102/1986 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Α.ΣΤΑΣΙΝΟΣ, Εισηγητής ο κ. ΠΡΕΜΕΤΗΣ, αρεοπαγίτης, *“Δικαστικοί λειτουργοί (αποδοχές) – Ισότητα – Παραγραφή (άρ.16§3 ν.1405/1983) “*
15. ΑΠ 1106/1986 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ, Εισηγητής ο κ. Π. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ, *“Δικαστικοί λειτουργοί (αποδοχές) – Ισότητα”*
16. ΑΠ 1108/1986 Ολομ. Πρόεδρος ο κ.Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ, Εισηγητής ο κ. Μ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, αρεοπαγίτης, *“Αποδοχές δικαστικών λειτουργών – Ισότητα“*
17. ΑΠ 4/1987 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ, Εισηγητής ο κ. Μ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, *“Σύνταγμα – Αρχή Ισότητας – Αποδοχές δικαστικών λειτουργών – Επίδομα αντί χρήσεως αυτοκινήτου”*
18. ΑΠ. 10/1987 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ, Εισηγητής ο κ. Ν. ΚΑΒΑΛΙΕΡΟΣ, αρεοπαγίτης, *“Ολομέλεια ΑΠ – για ποια θέματα η παραπομπή”*
19. ΑΠ 58/1987 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ, Εισηγητής ο κ. Ν. ΚΑΒΑΛΙΕΡΟΣ, *“Αποδοχές δικαστικών λειτουργών – Ισότητα”*
20. ΑΠ 71/1987 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ, Εισηγητής ο κ. Ι. ΠΡΕΜΕΤΗΣ, αρεοπαγίτης, *“Επίδομα μελών ΑΕΔ”*
21. ΑΠ 72/1987 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Α. ΣΤΑΣΙΝΟΣ, Εισηγητής ο κ. Γ. ΚΑΣΙΜΗΣ, αρεοπαγίτης
22. ΑΠ. 4/1996 Ολομ Πρόεδρος ο κ. Β. ΚΟΚΚΙΝΟΣ, Εισηγητής ο κ. Γ. ΣΚΑΡΛΑΤΟΣ, αρεοπαγίτης, *“Τακτική Ολομέλεια ΑΠ (ζήτημα συνταγματικότητας ν. 2331/1195). Δεδικασμένο ως προς τη δικαιοδοσία και γενικότερα ως προς τις διαδικαστικές προϋποθέσεις της δίκης”.*
23. ΑΠ 12/1996 Ολομ. Πρόεδρος ο κ. Β. ΚΟΚΚΙΝΟΣ, Εισηγητής ο κ. Ι. ΤΕΤΟΚΑΣ, αρεοπαγίτης, *“Η εισαγωγή της υπόθεσης στην Ολομέλεια του ΑΠ με κοινό πρακτικό Πρόεδρου και Εισαγγελέα, μπορεί να γίνει και μετά την παραπομπή σε Τμήμα. Αντίθετη μειοψηφία”.*